ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/330684335

هونەرەکانی ڕوخسار و ناوەڕۆک لە شیعری جەلال جۆبار

Conference Paper · January 2010

CITATIONS
0

READS
244

1 author:

Osman Hamad Dashti
Koya University

34 PUBLICATIONS **0** CITATIONS

SEE PROFILE

All content following this page was uploaded by Osman Hamad Dashti on 28 January 2019.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

د.عوسمان دەشتی
گۆڤاری زانکۆی کۆیە - ژمارە ٩ی
ساڵی ٢٠١٠

هونەرەکانی رووخسارو ناوەرۆك
لەشیعری جەلال جۆبار

پێشەکی/

رێنیسانسی دووەمی شیعری کلاسیکی کوردی لەسەرەتای سەدەی نۆزدەهەم لەمەڵبەندی میرایەتی بابان (سلێمانی)، لەسەر دەستی نالی و سالم و کوردی سەری هەڵدا، دوابەدوای تێپەڕبوونی سەردەم و کۆچکردنی رابەرەکانیشی، (پێچەوانەی هەریەك لەقوتابخانە شیعرییە میژووییەکانی پێشتری وەکو گۆرانی و کرمانجی باکوور)، ئەو بزووتنەوە شیعرییە ئالاکەی نانەوێ و گڕوگڵپەو بڵێسەی مەشخەلانی دانامرکێتەوە، بەڵکو لەزۆربەی ناوچەکانی (کوردستانی خواروو و رۆژهەلات) پەرە دەستێنێ و بلاودەبێتەوە. لەهەریەکێك لەو ناوچەو دەڤەرانەی کوردستان شاگردو مورید و پێڕەوکاری تازەی بۆ قوتابخانەی شیعری نالی پەیدا دەبن و دەبن بەئالاهەلگری بزووتنەوەکەو پەرەی پێدەدەن و بلاوی دەکەنەوە تا ئەوەی گیانی بزووتنەوەکە تا سەردەمانێکی درێژ بەزیندوویی دەهێڵنەوە. لەناوچەی سۆرانەتی بەگشتی و بەتایبەتیش لەشاری کۆیە، کە دواتر بەمەڵبەندێکی درەوشاوەی زانست و ئەدەب و هونەرو نیشتمانپەروەرێتی دەناسرێت لەمێژووی کوردەواریدا، مەزن شاعیرانی وەکو حاجی قادرو مەلا عەبدوڵلای جەلی زادەو و ئەمین ئاغای ئەختەر پەیدا دەبن کە دەبن بەشاگردی قوتابخانەکەی نالی و دەستەی یەکەمی شاعیرانی کۆیە پێك دەهێنن. دوای ئەمانیش کاروانەکە بەردەوام دەبێ و دەستەی دووەمی شاعیرانی کۆیە پێدەگەن، لەوێنەی نیهانی، عاسی، مەلای گەورە، خادیم. لەناوەڕاستی سەدەی بیستەم نەوەیەکی تازە لەشاعیرانی کۆیە دێنە مەیدان لەنموونەی عەونی، دڵدار، سامی عەودالّ و حەوێزی و جۆبار و .... هتد.کەواتە (جۆبار) یەکێکە لەوانەی کە نەوەی سێیەمی شاعیرانی کورد لەکۆیە پێکدەهێنن.

(جۆبار) نازناوی شاعیری کۆیی جەلالی کوڕی سەعیدی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی حاجی محەمەدی خدر بەگەو لەتیرەی خۆشناوانە. ساڵی ١٩٢٩ لەشاری کۆیە چاوی لەژیان هەڵهێناوە، باوکی مەلا بووە، بەلام هێشتا جۆبار لەسەر پشتی لانك دەبێت کەباوکی کۆچی دوایی دەکات ودایکی ئەرکی پێگەیاندن و پەروەردەکردنی جۆبارو هەر سێ خوشکەکەی کەلەو گەورەتر بوون، دەگرێتەئەستۆ. بەهۆی دژواری و سەختی ژیان و گوزەرانی ئەو خێزانە جۆبار دەرفەتی خوێندنی بۆ هەڵنەکەوتووە، نەلەحوجرەی مزگەوت و لەلای مەلا نە لەقوتابخانەی میری، بەلام چونکێ منالێکی بەهرەدارو بلیمەت بووە، تامەزرۆیی خوێندن و فێربوون بوە، بۆیە لەرێگەی تێکەلاوی و هەڵسوکەوت لەگەڵ مندالانی هاوڕێی کە لەقوتابخانە دەیان خوێندو هاموشۆکردنیان لەماڵ و لەگەڕەك و لەکۆلان، دەتوانێ بەچاکی فێری خوێندنەوەو نووسین بێت، ئەنجا لەسەر ئەو ڕێڕەوە بەردەوام دەبێت وردە وردە خۆی پێدەگەیەنێت، لەلایێ کاسبی دەکات و یارمەتی خێزانەکەی دەدات لەلایەکی دیکەش لەسەر خوێندنەوەو فێربوون

بەردەوام دەبێت، تاوەکو جگە لەکوردی زمانەکانی وەکو فارسی و عەرەبیش فێردەبێت. لە تەمەنی بیست ساڵیدا بەهرەی شیعرو هۆنراوەی لێ دەرسکێ و دەکەوێتە سەر کەلکەلەی شیعر نووسین، لەپاڵ کارو کاسبی و شیعر نووسین دا لەخەباتی نیشتمانی گەلەکەشی بەشداری دەکات. خاوەنی کۆمەڵێك شیعرو هۆنراوەی رەنگاورەنگە کە زۆربەیان لەلایەن دەنگ خۆش و گۆرانی بێژو هونەرمەندانی کۆیە بەئاوازو گۆرانییەوە گوتراون و لەئیستگەو تەلەفزیۆنەکانەوە لەماوەی پەنجا ساڵی رابردوودا تۆمار کراون. جۆبار شاعیرێکی خۆرسکی عاشق و عاشقێکی شاعیرو شەیدای هونەرو ئافرەت و سروشتی نیشتمانەکەی بووە، شیعری بۆجوانی و دڵداری و ئەڤین و خاکی پاکی وڵاتەکەی چڕیوە، بوولبولێکی خۆماڵی بووە لەسەر درەختی جوانی سروشتی کوردستان هێلانەی چێ کردووەو نەغمەو وئاوازی خوێندووە.

کاریگەری شاعیرانی هاوچەرخی خۆی لەوێنەی گۆران و عەونی و دڵدار بەسەر شیعرو بەرهەمەکانییەوە دیارە، ئێستا لە ژیاندا ماوەو لە شاری کۆیەی زێدو مەڵبەندی ژیان و پێگەیشتنی دادەنیشێت، دەستبەرداری کارو کەسابەتیش نەبووە، تا ئێستا بەرهەمی شیعرو هۆنراوەکانی لە دیوانێکدا کۆنەکراوەتەوەو لەچاپ نەدراوە، لێرەدا لە هەوڵی ئەوەداین تیشکێك بخەینە سەر رووخسارو ناوەرۆك لەبەرهەمی شیعری ئەو هونەرمەندە، بەو ئومێدەی لە ئایندەیەکی نزیکدا کۆی بەرهەمە شیعرییەکانی لە دیوانێکدا کۆبکەینەوەو بیخەینە ژێر چاپەوە.

باسەکەمان بەشێوەیکی گشتی بەسەر ئەم بەش و بڕگانەدا دابەش دەبێت:

بەشی یەکەم / رووخساری شیعری جۆبار

أ- زمانی شیعری

ب- کێش: ١- کێشی عەرووزی ٢- کێشی خۆماڵی

ج- سەروا: ١- یەکێتی سەروا ٢- جووت سەروا ٣- چوارین

بەشی دووەم / مەبەست و ناوەرۆکی شیعری جۆبار

أ- مەبەستی دڵداری

ب- بابەتی جوانی ئافرەت و سروشت

ج- مەبەستی ئاینی

د- هۆنراوەی بۆنەو موناسەبات

هـ- مەبەستی سیاسی

و- مەبەستی داشۆرین

ز- مەبەستی ستایش و پیاهەڵدان

ح- هۆنراوەی گۆرانی
ط-هۆنراوەی منداڵان
ی- لاواندنەوەی سەرگۆڕەکان
ئەنجام
پەراوێزەکان
لیستی سەرچاوەکان

بەشی یەکەم

رووخساری شیعری لای جۆبار

رووخسار ئەو رووپۆش و وتاراو قالبەیە کە تێکستی ئەدەبی تیایدا دەمەیێت و خۆی تیادا پێشکەش دەکات، ئەمەش لەگەڵ مەبەست و ناوەرۆك دا لەگۆڕانێکی بەردەوام دا دەبێت و تەعبیر لە ئەزموون و تاقیکردنەوەی شاعیردا دەکات لەبارودۆخ و سەردەمێکی دیارکراودا.

یەکەم ئاکاری رووخساری شیعری لای هەر شاعیرێك لەسەرەتادا زمان و دەربڕینە، ئەنجا لایەنی تەکنیك و فۆرمی ئەو دەربڕینانەیە کە ئەزموونی شاعیری تیادا بەرجەستە دەبێت و خۆی لەهونەرەکانی کێش و قالبە کێش و سەرواوە دەدۆزێتەوە، بەم پێیە فۆرم و رووخساری شیعری لای جۆبار لەم سێ لایەنەوە بەدیاردەکەوێت.

یەکەم : زمانی شیعری

جۆبار بەو هۆیەی کە شاعیرێکی خۆڕسك بووەو باری خوێندەواری ئەوەندە هەڵکشاو نەبووە، بۆیە زمان و گوتاری شیعری ساکارو پەتی و خۆماڵیانەیە. شیعرەکانی بە وشەو دەربڕینی نەرم و رەوان و ئاسان هۆنیوەتەوە تاوەکو خوێنەری لەهەموو چین و توێژەکان بەسانایی تێی بگەن. لەگەڵ ئەوەشدا لە دروستکردنی مانای هونەری و شاعیرانەدا بەو کەرەستە خۆماڵیانە، هونەری نواندووەو شێوازێکی تایبەت بەخۆی پێکهێناوە، کە ئەمەش یەکێکە لە سەرەتاکانی هونەری شیعری لای هەر شاعیرێکی بلیمەت.

پارچەی لیریك و سروودەکانی رەوان و بێ گرێ و گۆڵن، داڕشتنەکانی سووك و پڕ لەنەشئەو مۆسیقا و ئاوادارن. لە هەندێ لە شیعرە عەروزییەکاندا تا پلەیەك وشەی بێگانەی بەکارهێناوە بەلاّم زۆر بە کەمی, ئەو وشانەی کە بەکاریشی هێناون چونەتە ناو زمانی کوردی و پەسند کراون و وەرگیراون و بوون بە بەشێك لە زمانی کوردی و بەکارهێنانیان لە لایەن شاعیرەوە زیاتر مۆرکی زمانی کوردیان پێدەبەخشێ, خوێندەوارو نیمچە خوێندەواری کورد ئاگایان لەو وشانە هەیەو تێیان دەگەن و بە ماناو وێنەیەکی نوێ هەناسە هەڵدەکێشن. هەرچەندە جۆبار جگە لە زمانی دایك زمانی عەرەبی و فارسیشی بەباشی زانیوە, بەلاّم لەناو هۆنراوەکانی بەکاری نەهێناون. بە پێچەوانەوە لە شیعرە میللی و خۆماڵیەکاندا بەتایبەتی جووت قافییەکانی زیاتر وشەی کوردی پەتی بەکارهێناوە, بەشێوەیەکی گشتی شاعیر ژیانێکی تازە دەداتە ئەو وشانەی دەچنە ناو بنیاتی دروست بوونی شیعرەوە لە حالەتی وەستان و قەتیس بوونەوە دەیانبا بۆ حالەتی بە خۆهاتنەوەو داهێنان.

دووەم : کێش

١- کێشی عەرووزی

جۆبار وەکو زۆربەی شاعیرەکانی پێش خۆی هەردوو جۆر کێشی شیعری (خۆماڵی و عەرووزی) بەکار هێناوە هەرچەندە لە سەرەتای دەستکردنی بە نووسینی هۆنراوە بە کێشی خۆماڵی دەستی پێ کردووە , بەلاَم کێشی عەروزیش لە ناو هۆنراوەکانی دا خۆی دەبینێتەوە، جۆبار لەشیعرە عەرووزییەکانی تەنیا دوو کێشی بەکارهێناوە کە ئەویش هەردوو کێشی (هەزەج) و (رەمەل)ن، لەگەڵ هەندێ لەقالبە کێشەکانی ئەو دووانە بەم شێوەیە:

أ- هەزەج

لە شیعری کوردیدا(هەزەج لە کێشە باوەکانە , هۆیەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ ئاهەنگداری و سووکی کێشەکە و گونجانی لەگەڵ تایبەتمەندییەکانی زمانی کوردیدا،کێشەکە چونکە گورج و سوکو بە ئاهەنگە پەسند کراوەو شاعیران زۆر بەکاریان هێناوە) [1] ،ئەو قالبە کێشانەی هەزەجیش کە جۆبار بەکاری هێناون بریتین لەمانە:

١- هەزەجی هەشتی تەواو

قالبە کێشەکەی بەم جۆرەیە (مفاعیلون مفاعیلون مفاعیلون مفاعیلون ×٢) شیعرەکانی وەکو (زەمانە , مرۆڤی نا مرۆڤ , شیوەنی تاهیر تۆفیق , بە دگۆ , کورد قڕان) بەم قالبە کێشە هۆندراونەتەوە , کە هۆنراوەی (بەدگۆ) بە نمونە وەردەگرین:-

ئەوانەی هەرخەریکی چاوەدێ ری و باسی خەڵکینە ,

بەدەم تیری زمانیان دژ هەموو کەس هەر لەپێکینە ,

ل ٥١ دەستنووس

ئە/وا/نەی/هەر/خە/ری/کی/چا/وە/دێ/ری و/با/سی/خەڵ/کی/نە ,

ب — — — / ب — — — / ب — — —/ ب — — —

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بە/دەم/تی/ری/ز/مان/یان/دژ/هە/موو/کەس/هەر/لە/پێ/کی/نە ,

ب — — — / ب — — — / ب — — — / ب — — —

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بەلاَم دەبێ بڕگەی کۆتایی هەردوونیوە دێڕەکە ئیشباع بکرێ، ئیشباعیش بریتییە لە درێژکردنەوەی بڕگەی کورتی کۆتایی دێر, بە پێی دەستووری شیعری عەرووزی هەموو بڕگەیەکی کۆتایی نیوە دێڕی یەکەم و دووەم ئیشباع دەکرێ، هەروەها هۆنراوەی (کورد قڕان) یش بە نمونە وەردەگرین کە بە هەمان کێش هۆنراوەتەوە :

لەپێنجی سێی هەزارو نۆسەدو هەشتاو و هەشت توانی

دڕندەی عــەفلەقی هەڵسێ لــە کوردستان بەتاوانی

ل ٦٤ دەستنووس

لە/پێن/جی/سێی/هە/زا/رو/نۆ/سە/دو/هەش/تا/وو/هەشت/توا/نی

ب — — — / ب — — — / ب - — — / ب — — —

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

د/ڕن/دەی/عەف/لە/قی/هەڵ/سێ/لە/کور/دس/تان/بە/تا/وا/نی

ب — — — / ب — — — / ب — — — / ب — — —

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

٢- هەزەجی هەشتی ئەخرەبی مەکفوفی مەحزوف .

قالبەکەی بەم جۆرەیە (مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن × ٢) جۆبار شیعری (بەم وێنەیە) بەم قالبە هۆنیوەتەوە.

بـــــەم وێنەیە بێ وێنەیە بـەم شێوەیە مەندە

بەم لێوە بەخەندە دەمەکەت کارگەیی قەندە

ل ١٩ دەستنووس

بەم/وێ/نە/یە/بێ/وێ/نە/یە/بەم/شێ/وە/یە/مەن/دە

— — ب / ب — — ب / ب — — ب / ب — —

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

بەم/لێ/وە/بە/خەن/دە/دە/مە/کەت/کار/گە/یی/قەن/دە

— — ب / ب — ب ب / ب — — ب / ب — —

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

٣- هەزەجی شەشی مەقسور

قالبە کێشەکەی بەم شێوەیە (مفاعیلن مفاعیلن فعولان × ٢)، شاعیر لە شیعری (جەژنە) دا ئەم قالبە کێشەی بەکار هێناوە:

ئەوا جەژنە وەرن ئەی دۆست و یاران

لــەلادێ و شـــارو ڕەشماڵ و دەواران

ل ٤٨ دەستنووس

ئە/وا/جەژ/نە/وە/رن/ئەی/دۆس/ت و/یا/ران

ب ـــ ـــ ب / ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ

مفاعیلن مفاعیلن فعولان

لە/لا/دێ و/شا/رو/ڕەش/ما/ڵ و/دە/وا/ران

ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ

مفاعیلن مفاعیلن فعولان

٤- هەزەجی شەشی مەحزوف

قالبە کێشەکەی بەم جۆرەیە (مفاعیلن مفاعیلن فعولن × ٢) شاعیر لە شیعری (شیوەنی وریای خوارزام و هەتا گەنج بوم) ئەم کێشەی بەکار هێناوە .

لـــەشین و مـــاتەمینی کـــاکـــە وریا

هەموو ئەوچاوی دیبووی بۆی دەگریا

ل ٢٥ دەستنووس

لە/شی/ن و/ما/تە/می/نی/کا/کە/ور/یا

ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

هە/موو/ئەو/چا/وی/دی/بوی/بۆی/دە/گر/یا

ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

هەتا گەنج بووم نەبوو پیریم لەبیر بێ

کـــەچی ئێستا ئـــەوا پیریم بـــەپیر دێ

ل ٥٣ دەستنووس

هە/تا/گەنج/بوم/نە/بو/پی/ریم/لە/بیر/بێ

ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

کە/چی/ئێس/تا/ئە/وا/پی/ریم/بە/پیر/دێ

ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ ـــ / ب ـــ ـــ

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

ب- ڕەمەل

ئەم کێشەش(یەکێکە لە کێشە باوەکان , لای (جەزیری) تاکو نزیکترین شاعیری ئەم سەردەمەمان بەکار هاتووە , ئەم کێشە ئاوازەکەی زۆر سووکەو پێیەکانیشی نەرمن)[٢], لەم قالبە کێشانەی جۆبار بەکاری هێناون:

١- ڕەمەڵی هەشتی مەحزوف

قالبە کێشەکەی بەم جۆرەیە (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن × ٢) جۆبار شیعرەکانی وەکو (ڕاز لە کورد , وەسفی کۆیە , کوڕی ڕۆژ , شەوی شووم , کەوی خۆخۆر , یادی حاجی قادر , ستایشی ئایینی , گوڵی باغ) بەم قالبە هۆنیوەتەوە , ئێمە شەوی شوم بە نموونە وەردەگرین:

لەم شەوی شوومە چ بانگێک بوو بە گوێمان دادرا

دەرگـەیی شــادی لـە خــەڵکی شاری کۆیە داخرا

ل ٢٢ دەستنووس

لەم/شە/وی/شوو/مە/چ/بان/گێک/بوو/بە/گوێ/مان/دا/د/را

— ب — — / — ب — — / — ب — — / — ب —

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

دەر/گە/یی/شا/دی/لە/خەڵ/کی/شا/ری/کۆ/یە/دا/خ/را

— ب — — —/— ب — — /— ب — ب / — ب —

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات فاعلن

٢- ڕەمەلی هەشتی مەقسور

قالبە کێشەکەی بەم جۆرەیە (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان × ٢) هۆنراوەی (ئەنجامی شەڕ) بەم جۆرە کێشە هۆنراوەتەوە :

کە بە بیرم دێتەوە ڕۆژی شەڕی ئەوسای جیهان

دڵ ئەکەوتە لەرزە یەکپا حالەتم دێتە هــــەژان

ل ٧٨ دەستنووس

کە/بە/بی/رم/دێ/تە/وە/ڕۆ/ژی/شە/ڕی/ئەو/سای/جی/هان

— ب — — /— ب — — /— ب — — / — ب —

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان

دڵ/ئە/کەو/تە/لەر/زە/یەک/پا/حا/لە/تم/دێ/تە/هە/ژان

— ب — ب /— ب — — /— ب — — / — ب —

فاعلات فاعلاتن فاعلاتن فاعلان

٢- کێشی خۆماڵی (بڕگەیی)

جۆبار لە پاڵ بەکارهێنانی کێشی عەرووزی ئەو کێشەی دیکەشی بەکارهێناوە کە بەکێشی بڕگەیی یان کێشی پەنجە ناسراوە، (شێخ نوری شێخ صالح)بەم شێوەیە پێناسەی کێشی بڕگەیی دەکات : (وەزنی هیجائی بە عیبارەتێکی موسەلسەل ئەڵێن کەخرابێتە شکلێکی مەوزونەوە وەقتێ کە پارچەکانمان جیاکردەوە عەدەدی هیجای مەصرەعی ئەوەل لەگەڵ عەدەدی هیجای مەسڕەعی پانیدا مساوییە بەقەدەر یەك بن، کەوابوو موافقی وەزنی هیجائی لە مەسڕەعێکدا چەند هیجا بێ لازم ئەکا لە مەسڕەعەکەی تریشدا ئەوەندە هیجا بێ٠٠٠ لە وەزنی هیجائیدا دائما ئینسان دەتوانێ کە عددی هیجائی مەسڕەعەکان بە ئەموست بژمێرێ بناء علیه بەم وەزنە حیسابی ئەموستیشی پێ ئەڵێن)[٣]. (لەم پێناسەیەدا (شێخ نوری شێخ صالح)دوو شت دەخاتە ڕوو یەکەمیان لە کێشی بڕگەییدا دەبێت ژمارەی بڕگەکانی دێڕی یەکەم لەگەڵ ژمارەی بڕگەکانی دێڕی دووەم وەکو یەك بن کەواتە کێشی بڕگەیی یان پەنجە،کێشێکی نەتەوەیی کۆنە،هەموو بەیت و گۆرانی فۆلکلۆری کوردی بەم کێشە وتراوە , زیاتر شاعیرانی شێوەی گۆرانی بەکاریان هێناوە, گشت شیعرەکانی مەولەوی لەسەر ئەم کێشە ڕەسەنە کوردیەن,لەم دواییەشدا لەشیعری شاعیرانی نوێ دا بەگوڕ سەری هەڵداوەتەوە ,زۆربەی شیعرەکانی پیرەمێردو هەندێك لە شیعرەکانی قانیع و زۆربەی هەرەزۆری شیعرەکانی (گۆران)و شاعیرانی دوای گۆران بە دەگمەن نەبێت لەسەر ئەم کێشەن، ئەم جۆرە کێشە بە پێی ژمارەی بڕگە لەدێرەکاندا نەك کورت و درێژی بڕگەکان دیاریی دەکرێت و پێویستە ژمارەی بڕگەکان بە ژمارە ئەوەندەی یەك بن واتە ئەگەر هەنگاوێکی بەیتەکە (٥) بڕگەیی بێ پێویستە هەنگاوەکانی تریش هەرئەوەندە بن[٤].

بەم جۆرە جیاوازی کێشی بڕگەیی لەگەڵ کێشی عەروزی لەوەدایە کە لەم جۆرە کێشەداکورت و درێژی بڕگەکان لە دەست نیشانکردنی جۆری کێشەکە دەوریان نییە بەڵکو ژمارەی بڕگەکان ئەم دەورە دەبینن، (کێشی ڕەسەنی کوردی لە (٥) بڕگەییەوە دەست پێ دەکات تاوەکو (١٦) بڕگەیی هەرچەندە (١٦) بڕگەییەکە هەر هەشتیەکەیە و دووبارە کراوەتەوە, ئەگەرچی کێشی(٩)بڕگەیش یەکجار دەگمەنەو کێشی(١٤) بڕگەیش ئەگەر پشووەکەی لە(٧)دا نەیەت ئەوا کێشی عەرووزی عەرەبییە بەتایبەت دەریای(طویل) [٥]. لە کێشی بڕگەیی (جۆبار) ئەم جۆرانەی بەکاهێناوە:

أ-پێنج بڕگەیی :

ئەم کێشە لە شیعری کوردیدا دەگمەنە,چونکە شاعیر زۆرجار لە (٥)بڕگەوە تێپەڕ دەکات بەرەو(١٠) بڕگە، واتە پشووی دوای پێنج ناکات بە سەروا، بەڵکو پشووی دوای (١٠) دەکات بە سەروا, بۆیە کێشەکە دەبێت بە (١٠) بڕگەیی، (جۆبار) تەنیا هۆنراوەی (یارم بێ شانە)ی بەم جۆرە کێشە هۆنیوەتەوە :

یا/رم/بیٚ/شا/نه (۲+۳)
پر/چی/پەخ/شا/نه (۲+۳)
بە/سەر/کۆڵ/وا/نه (۲+۳)
شا/ڵی/سەر/شا/نه (۲+۳) ل ٤٢ دەستنووس

ب-شەش بڕگەیی :

ئەمەش جۆرێکی تری کێشی خۆماڵییە, ئەم جۆرە زۆر بەکەمی لەناو هۆنراوەی کوردیدا بەرچاو دەکەوێت، (جۆبار)یش تەنیا هۆنراوەکانی (بەهیوات, کیژە کۆچەری) لەسەر ئەم کێشەیە:

بە/هی/وات/گ/یا/نه
حا/ڵم/پە/ریٚ/شا/نه
د/ڵم/وا/حەی/را/نه
عا/ش/قی/لیٚ/وا/نه

ل ١١ دەستنووس

ج-حەوت بڕگەیی :

کێشێکی خێرایەو لە فۆلکلۆری کوردیدا دوای کێشی هەشت بڕگەیی دێت, گۆران لە بارەی ئەم کێشەوە دەڵێت(لەم ساڵانەی دواییدا ژمارەیەکی زۆر هەڵبەستی تازەی پێدانراوە)[٦]. زۆربەی بیرو ڕاکان لەسەر ئەوەن کە کێشی حەوت بڕگەیی بریتییە لەدوو هەنگاو: هەنگاوی یەکەم چوار بڕگەییەو هەنگاوی دووەم سێ بڕگەییە واتە(٤+٣)) بەڵام (دڵشاد علی) لە بارەی دەستەپێییەکانی ئەم کێشەوە دەڵێت (تەنهادەستەپێی(٤+٣)یان لێ دیاریی کردووە ئەمە لە کاتێکدا کە گەلێ هەڵبەستمان لە سنووری ئەم کێشەدا دەستەپێی (٢+٥) یان(٥+٢) شیان تێدا بەکارهێناوە)[٧]. (جۆبار) ژمارەیەکی زۆری هۆنراوەکانی بەم جۆرە کێشە هۆنیوەتەوە, وەکو(هەڵسە شۆڕێ,چنارۆك,بۆم بڵێ تۆزە تۆزە,ئەی تەمبەڵ, دولبەرێ, چاوەڕوانی, کوردستان, نەورۆزو ڕاپەڕین, پارتایەتی), هۆنراوەی (چاوەڕوانی) بە نموونە وەردەگرین:

بە/چا/وی/چا/وەڕ/وا/نی
لە/ڕێی/یا/رم/دەڕ/وا/نی
کا/تیٚ/لە/پڕ/پەی/دا/بوو
دەر/کەوت/بە/ڕەو/تی/جوا/نی

ل ٦١ دەستنووس

د-هەشت بڕگەیی :

گۆران ئەم کێشە بە کێشە باوەکانی شیعری نوێی کوردی دادەنێت و لەو بارەیەوە دەڵێت:(کێشی هەشت بڕگەییش لە فۆلکلۆری کوردیدا زۆر باوە,واش دێتە بەرچاو هەتا بەرەو ناوچەی شێوە کرمانجی بڕۆین باوی زۆرتر بێ ,بە پێچەوانەی (١٠) بڕگەیی کە تافی برەوی لە جەرگەی ناوچەی شێوە گۆرانی یەوە دەست پێ دەکات)[٨] ، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە زیاتر ئەو شیعرانەی بە شێوەی کرمانجی وتراون لە سەر ئەم جۆرە کێشە بنیات نراون، (هەردی)یش لە بارەی ئەم کێشەوە دەڵێت : (ئەم کێشە ئەوەندەی (١٠) بڕگەیی باوی هەیە بگرە زۆرترینی گۆرانییە خۆشەکانی فۆلکلۆری لەسەرئەم کێشەن)[٩] ، هەر سەبارەت بە فراوانی بەکارهێنانی ئەم کێشە لە شیعری نوێی کوردیدا دکتۆر مارف خەزنەدار پێی وایە: (ئەم کێشە لەلای شاعیرەکانی ئەم سەردەمماندا لاپەڕەیەکی زۆری لە دیوانە شیعریەکانیاندا داگیر کردووە)[١٠].

کەواتە زۆربەی رایەکان لەسەر ئەوەن کە لە شیعری نوێی کوردیدا ئەم کێشە تا ڕادەیەکی زۆر لەلایەن شاعیرانەوە بەکارهێنراوە ، کێشی هەشت بڕگەیی جگە لە دەستەپێی(٤+٤) چەند دەستەپێیەکی تریشی هەیەکە بریتین لە دەست پێیەکانی (٣+٥)و(٥+٣)و(٢+٦)و (٦+٢)و(٢+٢+٤)و(٢+٤+٢)و(٢+٢+٢+٢)، (جۆبار) هۆنراوەکانی (ناخی دڵداری, ژنی نالەبار, لەڕێی هیوا, زستانی دژ, شەوی زستان لە کوردستان, شێخ, خۆری خەبات, ڕێوی و کەڵەشێر, مشك و پشیلە, ئاغایەتی, خزمی خراپ, ئەنفال و کیمیا بارانی کوردستان)ی بەم کێشە نووسیوە. لێرەدا هۆنراوەی(ئەنفال و کیمیا بارانی کوردستان) بە نموونە وەردەگرین:

ئەی/ئەن/جو/مە/نی/ئا/سا/یش

ئەی/نە/تە/وە/یەك/گر/تووە/کان

ئەی/کۆ/مە/ڵەی/ما/فی/م/رۆڤ

د/ژی/تا/وا/ن و/بەد/خوە/کان ل ٦٧ دەستنووس

هـ- دە بڕگەیی :

ئەم کێشە لە هەرە باوەکانە، چونکە هەموو شیعرەکانی شێوەی گۆرانی و بەیت و شیعرە فۆلکلۆرییەکان لەسەر ئەم جۆرە کێشە بنیات نراون، ئەم کێشە لەبەر ئەوەی لەهەموو کێشەکان زیاتر لە شیعری کوردیدا بەکارهاتووە, بۆیە گۆران بەکێشی نەتەوەیی ناوی بردووەو دەڵێ: (ئەم کێشە لە هەڵبەستی کوردیدا ئەوەندە باوە پیاو بە ئاسانی ئەتوانێ ناوی لێ بنێ کێشی نەتەوەیی کورد)[١١], زیاترین کێش کە لە شیعری کوردیدا بەکارهاتبێ کێشی(١٠) بڕگەیی (٥+٥)ـە، هەروەکو دەردەکەوێت لە دەستەپێی کێشی (١٠) بڕگەیی (٥+٥) وەستان لە ناوەڕاستدایە. (جۆبار) هۆنراوەکانی (ئەی گوڵ, پەری وێنە, ستایشی ڕەمەزان, کەڵەشێر, پەرچەم لوول, هاوسێی خراپ, دیمەنی ژیان, نەسرین گوڵێك

بـوو، حـەماغای كۆیـە، شـێخ حەمەسـاڵح، بگرەبـاوەش خـۆت)ی بـەم جـۆرە كێشـە هۆنیوەتـەوە، لێـرەدا هۆنراوەی (پەری وێنە) بە نموونە وەردەگرین:

ئەی/پە/ری/وێ/نە/جوا/نی/بێ/وێ/نە

دی/مە/نت/ناو/دڵی/بی/نە/ری/شوێ/نە

تۆ/لە/ئا/سۆی/دڵ/پڕ/شەن/گی/مان/گی

ش/شۆ/خو/شەن/گی/چی/نی/قە/شەن/گی   ل ٤٥ دەستنووس

و-یازدە بڕگەیی :

یەكێكە لە كێشە هەرە كۆنەكان،(لەپێش ئیسلامدا زۆر باو بووە ،بەڵام لە سەردەمی نوێدا لەساڵانی بیستەكانەوە سەری هەڵداوەتەوە. ئەم كێشەش یەكێكە لەو كێشە ڕەسەنانەی كە شاعیرانی كورد سـەر لـە نوێ بوژاندیانەتەوە)(١٢) ، (ئەحمەد هەردی)یش لە بارەی ئەو كێشەوە دەدوێت و پێی وایە یەكەم شاعیر كە بەم كێشە شیعری وتبێت گۆرانە ، (كێشی یازدە بڕگەیی بریتییە لەسێ هـەنگاو (٤+٤+٣) ، هـەنگاوی یەكەم و دووەمیـان چـوار بڕگەییـەو هـەنگاوی سـێیەمیان سـێ بڕگەییـە لام وایـە لـە ناوچـەی ئێمـەدا بـۆ یەكەمجار (گۆران)شیعری پێ وتووە)(١٣) ، ئەم كێشە چەند دەستە پێیەكی لێ جیاكراوەتـەوە (٤+٤+٣) و (٦+٥)و(٣+٣+٥) و(٣+٤+٤) ، (جۆبار) هۆنراوەی (جوانی كوێستان)ی بەم جۆرە كێشە هۆنیوەتەوە:

با/بچی/نە/كوێس/تان/بۆ/گەش/تی/ئەم/نا/وە

جوا/نی/جی/ها/نی/خوا/بەم/شوێ/نە/دا/وە

لە/چلەی/ها/وی/نا/نەو/بە/هار/ب/بی/نە

قەن/دیل/مەن/دی/لی/هەر/ف/ڕێ/نە/دا/وە   ل ٥٢ دەستنووس

س- سێزدە بڕگەیی :

ئەم كێشە بەكێشێكی دیار دادەنرێت و لەشـیعری شـاعیرە تازەكانـدا بەرچـاو دەكـەوێت، دەسـتەپێی ئەم كێشە پێكهاتووە لە (٤+٤+٥)، جۆبار تەنیا دوو هۆنـراوەی (بە فیداتبم ، ئەمڕۆكە دڵم)ی بـەم كێشـە هۆنیوەتەوە:

بە/ فی/دات/بم/قەد/عەر/عەر/دڵ/ئا/شوف/تەی/تۆ/یە

فر/یام/كە/وەو/نا/چا/رم/چا/رەم/هەر/ئیم/ڕۆ/یە

ئا/وا/زی/نا/ڵەی/دڵ/بۆ/موش/تا/قی/دی/دا/رت

بول/بول/ئە/خا/تە/نا/ڵین/بەم/دا/دو/ڕۆ/ڕۆ/یە   ل ٨٣

سێیەم : سەروا

وەك ئاشـكرایە، (كـێش بـە یـەكێك لـە ڕەگـەزە سـەرەكییەكانی شـیعر دادەنرێـت كـە ڕۆڵـی هـەبێت لـە بنیاتنانی ئاوازی دەرەوەی دا، بەڵام لە پاڵ ئەم ڕەگەزەدا ڕەگەزێكی تـر هەیـە بەشـدارە لـە بنیاتنـانی ئـەم

ئـاوازەدا ئـەویش سـەروایە)[١٤] ، عەرەبـەکان زۆر گرنگـی بـە سـەروا دەدەن و بـە ڕەگـەزێکی بنچـینەیی شـیعری لـە قەڵـەمی دەدەن , بۆیـە لـە پێناسـەی شـیعردا دەڵـێن: (شـیعر قسـەیەکی کـێش و سـەروادارەو واتایــەك دەگەیــەنێت)[١٥]، واتــا لای عــەرەب ســەروا ڕەگــەزێکی ســەرەکی شــیعرە . پێناســەی زۆرو جۆراوجۆریش لەبۆ سەروا کراوە کە هەر هەموو یان لە سـەر ئەوڕایـەن کـەوا: ئـەو دەنگـە یـان ئـەو پیتـە سەروا پێك دەهێنێت کە دەکەوێتە کۆتایی دێرە شیعرەوە، کەچـی (عـەزیز گـەردی) بـە پێچەوانەی ئـەم بۆچوونانەوە بۆچوونێکی تری هەیەو دەڵێت (سەروا بریتییە لەو دەنگە یان کۆمەڵە دەنگـەی لـە کۆتـایی وشە سەروا دارەکان دووبارە دەبنەوە ئەمە بە تایبەتی لـە کۆتـایی لـەت یـان دێـرە شـیعروهەندێ جار لـە ناوەوەش دێ)[١٦], ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە مەرج نییە سەروا هەر لە کۆتایی لەت یـان دێـرە شـیعردا دوبارە بێتەوە بەڵکو هەنـدێ جار سـەروا لـە نـاوەوەی دێـرە شیعردا دێت و ئـەو کاتـە بەیتەکـە سـەروای ناوەوەی دەبێت، لە جۆرەکانی سەروای شیعری لە هۆنراوەکانی جۆباردا ئەم شێوانەی لێ دەبیندرێن:

١ - یەکێتی سەروا

لـە شـیعری کلاسـیکدا یـەکێك لـە مەرجـە بنچـینەییەکانی شـیعر, یـەکێتی سـەروا بـووە کـە بـە شێوەیەکی یەکگرتوو هاتۆتە خوارەوە و شیعرەکەی پێ تەواو کـراوە، ئەمـەش وەك کـۆت و تـەوقێك بـووە لە گەردنی شاعیرداو ناچار بووە ملکەچی بێت و پەیڕەوی بکات بەمەش شـاعیر ماوەیـەکی تەسـکی لەبـەر دەمـدا بـووە بـۆ دەربڕینـی مەبەسـتەکەی) ، کاکـەی فـەللاح پێـی وایـە (بـۆ ئـەوەی شـیعر لـە سـەرەوە تـا خوارەوە سەروایەکی یەکگرتووی هەبێت , شاعیر ناچارە بە شـوێن وشـەدا بگـەڕێت بـۆ ئەمـەش پێویسـتی بە فەرهەنگێکی تـەواو هەیـە, دیـارە ئەمـەش دەبێتـە هـۆی بـەفیڕۆ دانـی بەشـێکی زۆر لـە بـەهرەو کـاتی شاعیر, تەنانەت لەو حاڵەتەدا شاعیر وای لێ دێت کـە نـەتوانێت بـە تـەواوی ئـەو مەبەسـتەی کـە لـە دڵ و دەرون و خەیاڵی دا هەیە بیگەیەنێت)[١٧] ، گۆرانیش پێی وایە لە بەر ئەوەی لە شیعری کۆنـدا پـەیڕەوی یەکێتی سەروا کراوە بۆیە شاعیر ئەو بابەتەی کە مەبەستی بوو دەیخسـتە نـاو یـەك دێـرەوە , ئەمـەش وا لە خوێنەر دەکا کە بتوانێ زۆر بە ئاسانی و بە هەوەسی خۆی دێرەکـان پـاش وپـێش بکـات بـەبێ ئـەوەی هەست بەو پاش وپێشییە بکرێت)[١٨].

بەشی هەرە زۆری شیعری کلاسیکی کوردی بـەم شـێوە سـەروایە هۆنراوەتـەوە, بۆیـە پێشـی وتـراوە (سەروای یەکگرتوو) چونکە سەرواکە لەسەرەوە هەتا خوارەوە بەشێوەیەکی یەکگرتوو هاتۆتـە خـوارەوە. جۆباریش وەکو هەموو شاعیرانی پێش خۆی لـە زۆربـەی هۆنراوەکـانی پێـڕەوی ئـەم جـۆرەی کـردووە لـە نیزامی (سەروا)، شیعرەکانی (ڕاز لە کورد, هەڵسە شۆڕێ, وەسـفی کۆیـە, ژیـانی کۆیـە, زەمانـە, یـارم بـێ شانە, بەدگۆ, یادی حاجی قادر, گوڵی باغ , کوردقڕان, جوانی کوێستان، ١٤ی تـەمووزی١٩٥٨, ئـەنجامی شەڕ, بەفیدات بم) سەر بەم سەروایە شیعریەن، لێرەدا شیعری(شەوی شوم) بە نموونـە وەردەگرین:

لەم شەوی شومە چ بانگێك بوو بە گوێما دادرا

دەرگەیی شادی لە خەڵکی شاری کۆیە داخرا

ئەم شەپۆڵەی پڕ پەشێو شاری وەها داگرتووە

کەس بەهانای کەس نییە نەك دۆست هەتا خزم و برا ل ٢٢

وە هەروەها هۆنراوەی (کەوی خۆخۆر)یش بە نموونە وەردەگرین:

چوومە راوی کەو لەسەر کێوان بەخۆو تیروکەوان

هەوڵی دەستکەوتم دەدا ماوەی گەلێك رۆژوشەوان

کەوتمە گەشتی باسك و دەشتی وەك بەهەشتی رووی زەمین

نیشتمانی کەوگەلان دەمدیت بە پۆل پۆل و رەوان ل ٣٥

هەروەها لەهەندێك لەو پارچانەی شاعیر لەسەرکێشی خۆماڵی هۆنیویەتەوە هەمیسان پێڕەوی لەم جۆرەی سیستەمی سەروا (واتا سەروای یەکگرتوو) کردووە، وەکو لەهۆنراوەکانی (کوڕی رۆژ، بەم وێنەیە، هاوسێی خراپ)دا بەدیاردەکەوێت، لێرەدا نموونەیەك لەهۆنراوەی هاوسێی خراپ دەخەینە روو:

هەندێ هاوسێ هەن مۆن و بن برِن   هەروەك گورگێکن لەپێستی مەڕن

قیندار ناهەموار ڕەفتار نالەبار   لەزیان بەخشی یەکجار لەزەڕن

سەر زبان شەکرو بن زمان ژەهرن   هەموو بەدەنیان خوارو بە جەڕن ل ٢٤

٢-جووت سەروا (سەروای مەسنەوی)

کاتێك دوو نیوە دێڕی شیعرێك یەك سەروایان هەبێت پێی دەوترێت سەروای مەسنەوی, مارف خەزنەدار لەم بارەیەوە دەڵێت(شیعری جووت قافیە یاخود " مزدەوەج" ئەمە بریتییە لەو شیعرەی هەموو دێرە شیعرێکی قافیەیەکی تایبەتی ئەبێ, واتە هەر دوو نیوە دێرە شیعری بەیت لەسەر یەك قافیە ئەبن)[١٩] ، کەواتە هەر دێرێك سەروایەکی تایبەت و سەربەخۆی هەیەو لە سەروای دێڕەکانی ترجیایە، بەهەمان شێوە جۆبار هۆنراوەکانی وەکو (شیوەنی تاهیر تۆفیق, ناخی دڵداری, پەری وێنە, ستایشی ڕەمەزان, جەژنە, پارتایەتی, ستایشی ئایینی, ڕێوی وکەڵەشێر, مشك و پشیلە, هەتا گەنج بووم) بەم شێوە سەروایە هۆنیوەتەوە، لێرەدا چەند دێر لەهۆنراوەی (ناخی دڵداری) بە نموونە وەردەگرین :

رۆژێك چوومە ماڵی وەستام   لەقاپیم داو نەختێك وەستام

دەنگێك وەرامی دایەوە   سۆزی لەناو دڵ نایەوە

کارێکی وای لەهەست کردم   هەردوو ئەژنۆکەی سست کردم

بەقرتەقرتی قاپ قاپە   دەتگوت دەنگی کچك چاپە

شۆخێك هات دەرگای کردەوە   بووکێك بوو لەپشت پەردەوە

ل ٣٢

٣- چوارین

چوارین له (چوار نیوه دێڕ پێکدێت, که قالبه سەرواى خۆى هەیە، دەشێ بەتـەنیابێ ومەبەسـتێکى تایبـەتى دەربڕێت یـاخود دەشـێت کۆپلەیـەك بێـت لـە شـیعرێك)[٢٠]، عـەزیز گـەردی دەربـارەى چوارین دەڵێت: (چوارین پارچەیەکى چوار لەتییە کێش و سـەرواى تایبـەتى خـۆى هەیـە پارچـەیەکى تەنیایـەو مەبەسـتێکى تایبـەتى دەردەبـڕێ وەکـو، سـۆفیزم و دڵـدارى و فەلسـەفە و مەیخانـەو پەنـد و قسـەى نەستەق و دانایى و شتى تر، زۆرجاریش پارچەیەکە لە هۆنراوەیەکى دوورو درێژ کـە بەسـەر چـوارینەدا دابەش بووە)[٢١]. جۆبار لە شیعرەکانیدا ئەم هونـەرەى بـەکارهێناوە, بـەڵام لـە هـەموو بەکارهێنانەکانـدا یەك قالبە سەرواى بەکارنەهێناوە, بۆیە لێرەدا هەوڵ دەدەین بەپێى توانا ئـەو قالبەسـەروایانەى چوارین دەست نیشان بکەین کەجۆبار بەکاریهێناون :

أ-چوارینى تەواو

لــــەم جـــۆرەدا هەرچـــوار نیـــوە دێڕەکـــان ســـەروایان وەکویەکـــە, قالبـــە سەرواکەشـــیان بەشێوەى(AAAA) دەبێـت، لەکوردیـدا کـۆنترین شـاعیر کەئـەم جۆرەسـەروایەى بـەکارهێنابێت (مـەلاى جەزیرى) یە هەروەها جۆباریش لە شیعرەکانیدا ئەم جۆرە سەروایەى بـەکارهێناوە لـە هۆنراوەکـانى (بــەهیوات, شــەوى زســتان لەکوردســتان) ، لێــرەدا هۆنراوەى(شــەوى زســتان لــە کوردســتان) بەنموونــە وەردەگرین :

شەوى مانگى ڕێبەندانە A
ئەو پەڕى سەختى زستانە A
بەفرە بارانە زریانە A
شەختە کاشى حەوشەو بانە A ل ١٥

وە لە هۆنراوەى (بەهیوات) کە بەم شێوەیە هۆنیویەتیەوە دەڵێ :

بە هیوات گیانە A
حاڵم پەرێشانە A
دڵم وا حەیرانە A
عاشقى لێوانە A

ئەى گوڵى گوڵزارم B
بەس بدە ئازارم B
ڕەحمێ بە هاوارم B
من کە بریندارم B ل ١١

ب-سەرواى چوار خشتەكى (AAAB)

لەم جۆرە چـوارینەیەدا نیـوە دێـرى یەكـەم و دووەم و سـێیەم سـەروایان یەكـە, بـەڵام سـەرواى نیوە دێرى چوارەم لەوان جیاوازە و لەگەڵ سەرواى نیوە دێڕى چوارەمى كۆپلە كانى تردا یەكەو بەمـەش هەموو كۆپلەكانى شیعرەكە بەیەكەوە دەبەستێتەوە). عزیـز گـەردى لـەو بارەیـەوە دەڵێـت: (وادەبێـت لـە هۆنراوەى چوارخشـتەكیدا, چوارینەكان سـێ بەشـى پێشـەوەیان هاوسـەروا بـێ و لـەتى چوارەمى هـەموو چوارینەكان یەك سـەروایان هـەبێ كـە چوارینەكان بەیەكـەوە دەبەسـتێتەوە، بـەزۆرى چوارینـەى یەكـەم موسەڕڕەع دەبێ واتە هەر چوار لەتى هاوسەروا دەبێ)(٢٢). جۆبار لە هۆنراوەكانیدا ئەم جۆرە سـەروایەى بـەكارهێناوە وەك لـە هۆنراوەكانى(چـوك شـیرین , نـەورۆز و راپـەڕین , چـناڕۆك)، لێـرەدا پارچـەیەك لەهۆنراوەى (چوك شیرین) بەنموونە وەردەگرین:

چوك شیرینى رەنگ ئەسمەر

برۆ پەیوەستى دڵ پەروەر

ئەى ئاسكەكەى دەشت و دەر

بۆتۆم وێڵ ودەر بەدەر

گەرچى من سووتاوى تۆم

لەزنجیرو داوى تۆم

بەستەى زولفى خاوى تۆم

تۆش رەحمت بێ ئەى دوڵبەر

ل ٧

ج-چوارینى خەساو(AABA)

لەم جۆرە چوارینەدا نیوە دێرى یەكەم و دووەم و چوارەم هاوسـەروان و سـەرواى نیـوە دێـرى سـێیەم لەوان جیایە, قالبە سەرواكەشى بەشێوەى (AABA)یە، (بابە تاهیرى هەمەدانى) كـۆنترین شـاعیرە كـە ئەم جۆرە چوارینـەى بەكارهێناوە, هەروەها لە چوارینە وەرگێڕدراوەكـانى (خـەیام)دا بـۆ زمـانى كـوردى ئەم جۆرە چوارینە دەبینرێت، لە ئـەوروپا ئـەم قالبـە لـەژێر كاریگـەرى چوارینـەكانى (خـەیام)دا پـەرەى سـەندووە بۆیـە بـە چـوارینى خـەیامى نـاوبراوە(٢٣)، ئـەم جـۆرە سـەروایە بۆتـە قالبێـك بـۆ زۆربـەى هۆنراوەكانى جۆبار, وەك لە هۆنراوەكانى (كیژە كۆچەرى, پەرچـەم لـوول, بـۆم بڵـێ تـۆزە تـۆزە, دیمـەنى ژیان, ئەى گوڵ, ئەى تەمبـەڵ, دولبـەرێ, كەڵەشـێر, چاوەڕوانى, شـێخ, ئاغایـەتى, ئـەنفال وكیمیـا بـارانى كوردستان, بۆ پەیمانگا, ژنى نالـەبار, لـەڕێى هیـوا, خـۆرى خـەبات)دا دیـارن، لـەم جۆرەشـیاندا هـۆنراوەى (دیمەنى ژیان) بە نموونە وەردەگرین:

شەو دەکەم بە ڕۆژ ڕۆژ دەکەم بە شەو A
بە ڕۆژ هۆشیارو بەشەو چاو لە خەو A
سامانی تەمەن ئەوا خەرج دەکەم B
بە مێشکی ماندوو بە دڵەی نەسرەو A

ژیان خەونێکە ئەوا دەبینم B
بە خاڵێک شادو دە خاڵ غەمگینم B
بە هەورازو لێژ بە سەد کەوتنە گێژ C
وا بەڕێی دەکەم قۆناغی ژینم B

لەگەڵ جیهاندا ژیان خوازیمە D
لەگەڵ ژیاندا زۆرانبازیمە D
دۆڕانم گیانەو ناوبژیوان مەرگ E
ئەوەش نیشانەی بێ دەربازیمە D ل ٢٨

د-چوارینی شکسپیری (ABAB)

سـەرواى (موتـە ناویب)یشـی پـێ دەوترێـت، (وادەبـێ لـەم چـوارینەدا هـەر چـوار لـەت بـەنۆرە سەروایان بچێتەوە سـەر یەك,واتـە لـەتی یەکـەم و سێیەم لەلایـەك وە لـەتی دووەم و چوارەم لـە لایـەکی تـرەوە هاوسـەروابن بەمـەوە چوارینەکە دەکەوێتـە هـەردوو سـەرواى جیـاواز)[٢٤]، ئـەم جـۆرە سـەروایە بەلاسایی کردنەوەی شیعری ئەوروپی هاتۆتە ناو شیعری فارسی و تورکی و لەوێشەوە هاتۆتە ناو شـیعری کوردی, قالبە سەرواکەشی بـەم شـێوەیەیە :(ABAB,CDCD,EFEF,GHGH)، جۆبـار هـۆنراوەی (زستانی دژ)ی بەم شێوە سەروایە هۆنیوەتەوە :

زستانی دژو ڕوگرژ
بەفری تەمەنی توایەوە
بەهاری لاوی هات بە گژ
تا ماڵی پێ پێچایەوە

زەوی سەهۆڵی هەڵمژی
گیاوگوڵ سەری هێنایە دەر
دایخست فەرشی سەوزی قژی
لەدۆڵ و کێو و دەشت و دەر ل ٣٣

بەشی دووەم

مەبەستەکانی شیعری جۆبار

أ-مەبەستی دڵـــــــداری:

ئەڤین و دڵداری هۆیەکی سەرەکییە بۆ تەڤینەوەی ناخی جۆبارو هەڵقوڵینی بە شێوەی هۆنراوە , یەکـەم هۆنراوەی دڵـداری بووە, هەرچەندە هەندێ هۆکاری (سیاسی - کۆمەڵایەتی ... هتد)یـش هەبوون کە سەرنجی جۆباریان راکێشاوەو دڵبەندییان کردووە بەڵام لە هەموویان کاریگەرتر ئەوەیە کە ئـەو لەسـەرەتادا شـەیداو دڵـدار بـووە, بۆیـە هـۆنراوەی دڵـداری، بـە پێشـەنگی هۆنراوەکـانی جۆبـار دادەنرێن . یەکەم هۆنراوەی بە ناوی (چوك شـیرین) بـووە لەلایـەن هونەرمەنـدی کـۆیی (حمـدامین عەباس) لە ساڵی ١٩٤٩ کراوە بە گۆرانی. ئەنجا لەسەر ئەم ڕێڕەوە بەردەوام بووە.

چوك شیرین

چوك شیرینی رەنگ ئەسمەر — برۆ پەیوەستی دڵ پەروەر
ئەی ئاسکەکەی دەشت و دەر — بۆتۆم وێڵ و دەربەدەر

گەرچی من سووتاوی تۆم — لە زنجیرو داوی تۆم
بەستەی زولفی خاوی تۆم — تۆش رەحمت بێ ئەی دولبەر

دڵت لێ ساندم گوڵم — تۆقت خسۆتە ملم
گرت بەردا ناو دڵم — بۆ وام دەدەی دەردەسەر

(ل ٣٠)

لە هۆنراوەیەکی تر بە ناوی (ئەی گوڵ) حاڵی پەشێوی خۆی بەرامبەر یارەکەی نیشان دەدات، لە کاتێکدا یارەکەی خۆی لێ ون کردووەو وەڵامی حاڵی پەشێوی جۆبار ناداتەوە :

ئەی گوڵ هەمیشە بە دڵ لەلاتم
رۆژ و شەو مەستی بادەی خولیاتم
تۆش نەدیار و نە نامەداری
نە دیاری و وێنەت بوو بە خەڵاتم
بە نیزەی نازت دڵ پێ کراوە
کانی ئەوینی لێ هەڵقولاوە

له ناو دوو دڵی بێ دوودڵیمان
پەیمان کۆنکرێت دروست کراوە

ئەی ئەستێرەکەی ئاسۆی خەیاڵم
تۆی ژیرکەرەوەی دڵەی مناڵم
بۆ بەبێ ئاورِ لێم تێ دەپەرِی
بە ئاخ و تینێک ناپرسی حاڵم

لەهۆنراوەی (پەرچەم لوول) یادی شێوەو دیمەنی رووخساری نازدارێك دەكاتـەوە كـە رۆژێ لـەرۆژان سەرنجی راكێشاوە، ناوەرۆكی هۆنراوەكە بـاس لـە كچێك دەكات كـە رۆژێـك دەچـێتە بـەردەمی دوكـانی جۆبار بە مەبەستی كرینی پێداویستی , كچەكە پێچەیەكی تەنكی گرتبۆوە, لـە ژێـر پێچـەكەوە دەم و چاوی كچەكە زۆر بە جوانی دەركەوتووە, جوانی رووخساری كچەكە و قژە لوولەكەی سـەرنجی شـاعیری راكێشاوە , شاعیر هەڵساوە بە كامیرای شیعری وێنەی رووخساری ئەم كچەی كێشاوە:

ئەی پەرچەم لوولی گرژو پێچ پێچە
روو خشت و خۆری ژێر پەردەی پێچە
برۆ تێكەڵاوی برژانگ چەتری چاو
دەم وێنەی دەمی تازەگوڵ خونچە

لوت رێكی رووەمەت گۆشتن و بەخاڵ
شێوە سەرچاوەی بـــەخشینی خەیاڵ
ئەی گەنـــم رەنگی گەردن گوڵینـــگی
رەفتار چەلەنگی تەمەن هەژدە ساڵ

وەك مانگی ناو تەم رِووتم لێ دیارە
هەردڵ دەزانێ چەنــد پرِشەنگدارە
نەرمە نیگاكـەی ئەستێرەی چاوت
بەرەو سینە و دڵ لـــە من لە كارە

ل ١٧

ب-بابەتی جوانی و ئافرەت و سروشت :

ئەم بەشە لە هەڵبەستەکانی جۆبار زۆر بەرزە, جۆبار خۆی لە خۆیدا دڵتەر بووە و خەیاڵێکی نازك و هەستێکی بەرزی هەبووە, دەسەلاتێکی بێ پایانی هەبووە لەوەدا کە بەشێوەیەکی هونەرمەندانە باسی جوانی سروشت و دیمەنە دڵڕفێنەکانی کوردستان بکات بە چیاو دۆڵ و چڕو جغوردو ڕووبارو بەفراوو بەهارو گوڵ و گولزارەوە, شاعیر دەسەڵاتێکی بەرزی وای هەبووە کە لە هەرچوار وەرزەکەدا ئەو دیمەنانە بخاتە ناو چوارچێوەیەکی رەنگینی هونەرمەندانەو لەو شێوەو دیمەنانەوە وەریبگێرێتە سەر وشەی پڕ سۆز و ئاهەنگ و کاریگەر, بۆ نموونە لە هۆنراوەی (هەڵسە شۆرێ) کە لە ساڵی (١٩٥٢) نووسیویەتی, سەرەتا شیعرەکە بە دیمەنی کوردستان دەست پێ دەکات لە کۆتایی یەکەی تێکەڵ بە دڵداری دەبێتەوە:

هەڵسە شۆڕێ بڕوانە　　جوانی ئەم کوردستانە
روو دەکەیتە هەر لایێ　　بەزم و شایی و سەیرانە

ئەمرۆ وەرزی بەهارە　　جەژنی یارو دڵدارە
بولبول ئومێدەوارە　　بۆ باغ بروا مەستانە

گوڵشەن سەوز و رەنگینە　　گشت بە لالە و نەسرینە
خونچە لە پێکەنینە　　دەوری شتلە رێحانــە

ل ٩

وەکو چۆن لە وەسفی خاکی کوردستان و پیرۆزی و دڵپاکی و باشی خەڵکەکەی و بە پیتی خاکەکەی و دیمەنە جوانەکانیدا دەڵێ:-

کوردستان چەند شیرینە　　جەنەتی رووی زەمینە
خوایە هەر ئاوەدان بێ　　قەومی کورد جێ نشینە

غەنیمەتە ئەم خاکە　　قەومی دڵ ساف و پاکە
لەناو عالەمدا تاکە　　کوردستان چەند شیرینە

گەنجی کوردی پر هونەر　　هەمووی لایەقی سەروەر
لەم خاکە هاتوونە بەر　　کوردستان چەند شیرینە　　ل ٥٨

جۆبار وەکو وێنەگرێکی هەست و هۆش ناسك و هونەرمەند، شاپەڕی خەیاڵی لێ خستۆتە کارو بە هەستێکی گەرم و گوڕەوە وەسفی دیمەنە جوانەکانی سەیرانگای چنارۆك و چیای قەندیل و شەوانی

زستانت بۆ دەکات , لەگەل وشەکانیا تەزوویەکی ساردت بەلەشادێت و دەڵێی دەم و دەست وای بە چیاو کوێستانە بەفرینەکانەوە، هەروەك لە هۆنراوەی (جوانی کوێستان) دا باسی کوێستانەکانی کوردستانمان بۆ دەکات کە جۆبار لە ساڵی (١٩٧٠) لە مانگی تەموز گەشتێکی بۆ ئەو ناوچانە کردووە وچووە بۆ چیای قەندیل ،هۆبەو هەواری خێڵەکانی لێبووە کە هەموو رەشماڵیان هەڵداوەو مەڕو ماڵاتیان بەخێو کردووە، دیمەنی ئەم شوێنە قەشەنگ و خۆشانە، کە لە گەرمەی وەرزی هاوین سەرلوتکەکانی چیای قەندیل بەفری هەرپێوە بووە و سەوزایی باڵی بەسەر ناوچەکەدا کێشاوەو بە گوڵ و گولزار ڕازاوەتەوە جگە لە هەوای فێنکی ناوچەکەش ئەمانە هەموو شاعیریان سەرمەست و حەیران کردووە، بۆیە دەڵێ:

بابچینە کوێستان بۆ گەشتی ئەم ناوە
جوانی جیهانی خوا بەم شوێنە داوە
لە چلـــــەی هاوینا نەوبەهار ببینە
قەندیل مەنـــــدیلی هەر فڕێ نەداوە
تا چاو لێی دیارە چیمـــەن و گوڵزارە
پر جۆگە و کانـــی و رووباری بەفراوە
چەم و چیمەنان پەرچەمیان پەخشانە
بەسروەی شـــــەماڵ وا شانە کراوە

ل ٥٢

شاعیر لەم پارچەیەی خوارەوە وەسفی شەوێکی زستانی مانگی رێبەندانمان بۆ دەکات، بەم شێوەیە:

شەوی مانگی رێبەندانە	ئەو پەری سەختی زستانە
بەفرە بارانە زلیانە	شەختە کاشی حەوشەو بانە

ڕووبەندی ئاسمان هەورینە	زەوی لە بەرگی زیوینە
سەرپۆشی چیاکان سپینە	گێ سواندەسەر بە لەرزینە

هەورە تریشقە دەگرمێنێ	دڵۆپە فرمێسك دەرژێنێ
بروسکە رووناکی دەنوێنێ	ئاسمان هەروەك چراخانە	ل ١٥

کاتێك باسی رابردووی جارانی کوردستان و ژیانی خێڵایەتی و کۆچ و باری کۆچەرانت بۆ دەکات، ئیتر تۆش بە ئاسمانێکی رۆمانتیکی دا لەگەل جۆباردا دەفرێ بۆ لا پاڵی کوێستانەکانی، بۆ ئەو چیایانەی کاتێ کە تیشکی زێرینی خۆرەتاو دەیدا لە بەفری خالخالاوی سەرلوتکەکانی ،تۆش لەگەڵیا

دەدەی لە شەقەی باڵ و دەگەیتە بناری چیاکان بۆ ئەومێرگو مێرعوزارانەی کە جاران کۆچەرییەکان دەیانکرد بە هەوارگەی خۆیان , تاك و تەرا رەشماڵەکان دوکەڵیان لێ بەرز دەبێتەوەو لەدوورەوە دەنگی هاژەی مەشکەدۆ دێ کە کەنیشکە کۆچەرییەکان لەبەر چیغی ژێر دەوارەکانیان رایدەیژێنن هەروەك جۆبار لەم هۆنراوەیەیدا ئاماژەی پێداوە:

ئەی کیژە کۆچەری	باڵا سنەوبەری
ئەی بوکەکەی کوێستان	تۆ پەری کوێندەری
دەرۆی هەوار هەوار	بە مێرگو مێرگوزار
بۆ بەهەشتی کوێستان	لە پێش کۆچ و کۆچبار
بە ڕەنگی خۆڕەنگی	چەند جوان و قەشەنگی
لە پێشەوەی قەتار	سەرکێشی پێشەنگی

ل ١٢

ج-مەبەستی ئایینی :

هەرچەندە جۆبار وەکو هەندێ کەس بە ڕووالەت یاخود وەکو وشکە سۆفییەکان هەمیشە سەری لەسەر بەرماڵ نەبووە، یان وەکو ئەوان چۆن ویستویانە و کردوویانە تەزبیحێکی سەدو یەك دانەو سیواکی هەڵنەگرتووە، بۆ ڕواڵەت ڕۆژانی هەینی چەند عانەیەکی بەسەر خەڵکا نەبەخشیوەتەوە و نەچۆتە نوێژی جومعە، بەلاَم لەگەل ئەوەشدا زۆر دڵی پاك بووە و ڕەوشتی بەرز بووە و زمان خاوێن بووە و زیانی بۆ هیچ کەسێك نەبووە. لێرەدا لەهۆنراوەیەکیدا ستایشی مانگی ڕەمەزان دەکات و بە موسڵمانان رادەگەیەنێ کە مانگی خێرو خۆشی و لێبوردەیی هاتووە :

لێمان پیرۆز بێ مانگی ڕەمەزان
مانگی بەرات و فەرمانی یەزدان

مانگی دوور بوونە لە کاری بەدکار
بە گۆڕینەوەی نەیاری بەیار
مانگی کەبار و یاد کردنەوەی خوا
بۆ ژیانەوەی ئاین و بڕوا

ل ٤٧

هۆنراوەیەکی تری نووسیوە تایبەت بۆ بۆنە ئاینییەکان تیادا دەڵێ:

ئەی خودا هاتومەتە قاپی تۆ بەدەم پاڕانەوە
تۆ بـە بەخشین و منیش بـە کۆمەڵێك تاوانەوە
بۆ تکای لێبوردنت هاتووم بـــە مەرجی تۆبەوە
بۆیە هیواداری لێخۆشبوونمە بە مەرجی تۆبەوە
نائومێد نابێ پەشیمانێ کـــە تۆی بەخشندەبێ
گەر لە ئاست فەرمانی تۆ باوەڕ بەتین و بەندەبێ

ل ٧٥

د-مەبەستی بۆنەو مناسەبات:

جۆبار لەهەموو هەڵوێستێکا لەگەڵ نەتەوەکەی بووەو خۆی جیا نەکردۆتەوە خۆی بە یەکێك لەوان داناوە لە ناخۆشیدا بە تەنگیانەوە هاتووەو لە خۆشیشدا هاوکاری کردوون، بۆ نموونە ساڵی ١٩٧٢ لیژنەیەك بۆ ئاهەنگ گێڕانی دانانی کۆتەڵی حاجی قادر لەشاری کۆیە پێکدەهێنرێ، جۆبار یەکێك لەئەندامانی ئەو لیژنەیە دەبێت و لەو ئاهەنگ و بۆنەیەشدا ئەم هۆنراوەیە پێشکەش دەکات:

ئەی گەلی کورد ساوەرن بۆ یـــادی حاجـــی قادری
مافی ئەو هەریەك لـــە ئێمە چونکە کەوتۆتە سەری
بابیکەین یادی بـــە گەرمی و ئـەو پەڕی شانازیەوە
چونکە حاجـی دەردی دووری ئێمە بـوو سەوداسـەری
گۆڕ غەریبـــەی ئارەزووی خـــاکی ولأتی بـــردە گڵ
تا لـــە رۆمیش مردئەوەندەی ناوی قەومی کورد بەری
جەرگی هەروەك خاکی کوردستانی لەت لەت بوولەتاو
کوردی بـــێ ماڵ و لـــە ژینی سەربـــەخۆیی بێ بەری

ل ٥٧

هەروەها هۆنراوەیەکی شینگێڕی بۆ مەرگی دەنگخۆش و شالوری کوردستان هونەرمەند (تاهیر تۆفیق)ی نەمر نووسیوە، کە لە چلەی ماتەمینیەکەی پێشکەشی کردووە:

لە ناوباخچەی هونەردا شاگوڵێکی گەش وەری ئەمڕۆ
لە لانەی بولبولانی کورد بڵند بوو دەنگی شین و ڕۆ
چرایێکی بە شەوقی کۆڕی شادی بای مەرگ لێیدا
کە هاوتای ئەولەچەرخێکدابەشازجا گەرببێ پەیدا

وەکو مۆم خۆی دەسوتاند تاکو ڕووناکی بدا بۆ گشت
هەتا ما خزمەتی کردبۆ هونەر هەر ئارەقی بۆ ڕشت
قوتابخانێکی گۆرانی و مەقامی بۆ بەجێهێشتین
تا لە دوارۆژ لە قالبێکی ڕەسەندا پشتی پێ بەستین

ل ٢٧

لە هۆنراوەیەکی دیکەدا دڵخۆشی خۆی بە رامبەر دامەزراندنی پەیمانگای تەکنیکی لە کۆیە پیشان دەدات و دەڵێ :

پەیمانگای تەکنیکی کۆیە	لە دوو بەشی زانیاری کۆیە
تاقانـــەی شارەکەمانە و	ئەستێرەی گەشی ئاسۆیە
خەلاتێکە بۆ ئەم شارە	جێ پەنجەی ئەم چاکە دیارە
هەرگیز لە بیر ناچێتەوە	لای کەس ئەم کارە شاکارە
ئاموژگەی ئاموژگارییە	مەڵبەندی خوێندەوارییە
لە ڕۆژی تەنگانەی وڵات	هێزی فریـــا گوزارییــە

ل ٧٦

٥-مەبەستی سیاسی:

لـە چـلەکاندا بـەهۆی پەرەسـەندنی جولانـەوەی رزگـاری نیشـتمانی نەتەوایـەتی شـیعری سیاسـی بەشێوەیەکی دیار بـە هێـز بـووە و هاتۆتـە ناومیللەتـەوە لـە هـەوڵی ئـەوەدا هەنـدێ مەسـەلەی کـەم و کوڕی کۆمەلایەتی و ئابووری چارەسەر بکـا، کـە چەوسـانەوەی خـەڵکی هـەژارو دەسـتکورت گەیشـتبووە لوتکـە, بـە تایبـەتی دەسـەلاتی مـیری پشـتی دەوڵەمەنـدی چاوچـنۆکی دەگـرت و هـەژاری بـێ چـارەی دەچەوساندەوە ، ئەم دیاردەیە کارێکی گەورەی کردتۆتە سەر شاعیرو رۆشـنبیرانی کـورد ، هـەموو ئـەم نەهامەتیانەش لە ئەنجامی شـەڕ ی جیهـانی دووەم هاتبوونەکایـەوە , کـە زۆر کـاری لـە جۆبـار کـردووە ولەو بارەیەوە هۆنراوەیەکی بەناوی (ئەنجامی شەر) لە ساڵی (١٩٥٣) نوسیووە کەتیایدا دەڵێ :

گەربە بیرم دێتەوە ڕۆژی شەڕی ئەوسای جیهان
دڵ ئەکەوتە لەرزەیەکا حاڵەتم دێتە هەژان

وەی خودا ئەم رۆژە تاڵەی من بە چاوی خۆم کەدیم
قەت نەکەی جارێکی دی بیخەیتە بەر چاوی گەلان

ئەم زەمینەی چەشنی بێستان و گوڵستانی سەوز
گشتی ڕەش بووبوو لە دەست بۆمبای تەیارەی ئاسمان

ل ٧٨

له شیعری سیاسی و نیشتیمانیدا جۆبار هەست و نەست و ئارەزووی ناو دڵ و مێشکی هەڵدەڕێژێ بە شێوەی ڕەمز لە بابەت دواکەوتوویی نەتەوەکەی لە کاروانی ژیانی میللەتاندا ،بۆیە دەڵێ:(کورد پێویستی بە خەبات و تێکۆشانە بۆ گەیشتن بە ئامانج) ، جگە لەوە باس لە هەندێ لایەنی خۆشی و ترشی کۆمەڵی کوردەواری دەکات. لەساڵی ١٩٧٥ دا لەشیعرێکی رەمزیدا بەم جۆرە باس لەهەڵهاتنی هەتاوی کورد دەکاتەوە:

زستانـــی دژو روگـــرژ بەفری تەمەنی توایەوە
بەهاری لاوی هات بەگژ تامڵی پـــێ پێچایەوە

هەتاو ورگی هەوری دڕی جهیانی خستە ڕووناکــــی
پەپولەی ڕەنگین هەڵفڕی لەسەرما و سۆڵ نەما باکی

زەوی سەهۆڵی هەڵـــمژی گیاو گوڵ سەری هێنایەدەر
دایخست فەرشی سەوزی قژی لە دۆڵ و کێوو دەشت و دەر

ل ٣٣

شیعری سیاسی لای جۆبار لە ڕووی ناوەرۆکەوە(بریتییە لە هاندانی لاوان بۆ خەبات و کۆڵنەدان و بەبێ وچان کۆششکردن بۆ پڕ کردنەوەی ئەو دواکەوتووییەی کە نەتەوەی کورد گرفتاری بووە)[٢٥]، جۆبار هۆنراوەیەکی بە ناوی (خۆری خەبات) لە ساڵی (١٩٩١) نووسیووە بە بۆنەی ئەوەی کە گەلی کورد لە ژێر دەستیی رزگاری بووە:

خۆری خەباتی خوێناوی ئەمڕۆ هەڵی هێنا چاوی
لە سەرتاپای کوردستاندا بە قوربانی لە پێناوی

سلاو لە ئازادی خوازی مژدە لە ماندووی ڕێبازی
ڕێی سەختی سەد ساڵەی بڕی بەرەو ئامانج و ئامرازی

پێشڕەوی بیرو باوەڕی دژی دوژمنان ڕاپەڕی
سەر شاری هیوای قۆستەوە هێزی تاوانی هەڵبڕی

ل ٥٩

و- مەبەستی داشۆرین:

ئەم جۆرە هونەرەی شیعر لە ناو هۆنراوەکانی جۆباردا کەم نییە، چونکە لە ژیانیدا گەلێك ئازاری چەشتووەو شتی نارەوای بینیوە، دەسەلاّت دارو زەبر بەدەست خەڵکیان چەوساندۆتەوە ئەویش لەبرامبەریاندا چەکی رەخنەو داشۆرینی لەدژی ئاغاو شیخ و ژنی خراپ و کوردی خۆفرۆش و کاربەدەستانی دەوڵەت و مووچە خۆرانی میری بەکار هێناوە، هەرچۆنێك بێ جۆبار کەسایەتییەکی تایبەتی هەبووە لە ژیاندا عەودالّی دۆزینەوەی سەربەستی و یەکسانی بووە، ئەو لە ژیانیدا هەندێ ژنی خراپی بینیوە کە هەمیشەکێشەیان بۆ پیاوەکانیان دروستکردووە، ئەم جۆرە ڕەفتارانەهەستی جۆباری بزواندووە، بۆیە دەڵێ :

سەد دادو بێداد لە دەست ژن
بــە بۆڵەی پیاوی دەکوژن
هەموو لە شیان گیروگرفته
زمـان خراپ و درۆ بێــژن

نە ڕاستیت بــــۆ دەسەلمێنن
نەدان بــە هەڵـــە دادێنن
نیازیان کە بەڕاست بۆ نەڕوا.
ئەوجا بە درۆیان دەی ڕوێنن

کە لەگەل پیاو کەوتە بیانوو
هەزار بیانـــوو دەگرێ بانـــو
گەر هیچ نەبـــێ دەناڵێنێ
خۆی بە نەخۆش دەخاتـــە ڕوو ل ٣٨

دواکەوتوویی و بیرکردنەوەی هەندێ شێخ و دەروێش لەگەڵ بیرکردنەوەی جۆبار دا نەگونجاوە ، بۆیە قەت دانوی لەگەڵیان نەکولاّوە، چونکە بە بڕوای ئەو داب و نەریتی دواکەوتووانە ناهێڵێ کۆمەڵگا بەرەو پێشەوە بڕوات :-

شێخ پەیدا بوو لەو سەریەوە بەشالْ تەنگەی کەمەریەوە
ڕیشەکەی پانی سەرسنگی چەشنی جۆڕکە بەسەریەوە

کە هات وچوو بۆ تەکیەوە سۆفی لە پشت و تەکیەوە
بە دوو باغەڵی سەڵتەکەی پڕ لە نوشتەوکشتەکیەوە

دوعای ئەو نەبیّ لای خوا   دوعای کەسی دی ناخوا
خۆی لە کەران بارکردووە   جیهان وا بە فێلّان دەخوا

ئەبو دوجانەو دێو بەندی   ئەگەر بیدا بە هەرچەندی
بە ویژدانی ئەو هەر کەمە   هەرخۆی دەویّ وبەرژەوەندی

ل ٧٣

خۆزالّکردن و غەدر کردن لە خەلّکی کارێکی ناپەسند بووە لای جۆبار هەندیّ لە ئاغاکان بە هۆی بوونی دەسەلاّتیان خەلّکیان چەوساندۆتەوەو دەستیان بەسەر زەوی و زاری خەلّکی داگرتووە و بیانویان پیّ گرتوون ، بۆیە جۆبار دەربارەی رەفتاری هەندیّ ئاغای خراپ لە کۆیە لە سالّی (١٩٥٣)دا دەلّیّ :

ئاغایەتی ڕەزای گرانە   هەموو ڕابردووی تاوانە
گەل ڕەفتاری لە بیر ناکا   هەر شایستە بە نەمانە

ئاغایەتی و خێڵەکییەتی   بۆگەل دەبێتە نەگبەتی
کۆسپن لە ڕێی پێشکەوتنا   هەرگیز با نەدریّ دەرفەتی

کاول کەری مالّی کوردن   بۆ هێنانی دوژمن پردن
لە هەستی نەتەوایەتی   بیّ دەربەست و بەراوردن

چەوسێنەرەوەی هەژارن   داگیر کەری زەوی و زارن
سەرانەو سوورڕانە ستێنن   بیّ ویژدان و ستەمکارن

ل ٧٧

ز-مەبەستی پیاهەلّدان:

لەم جۆرە هۆنراوەیە شاعیر ستایشی میرێك یا کەسێکی مەزن یا مرۆڤێك دەکاتن و سیفاتە باش و جوانەکانی بەدیار دەخات و هەولّ دەدات کە ستایش کراوەکەبەرزکاتەوەو هەرچی خوو ئاکاری جوانەبیخاتە پالّی، جۆبار لەو بوارەشدا دەستێکی بالاّی هەبووە ، بۆ نموونەلە پارچە هۆنراوەیەکیدا کە بە ناونیشانی (ئافرەت) نووسیویەتی تیایدا ڕۆڵی ئافرەت و پێگەی گرنگی لە ژیانی خێزانی و کۆمەلاّیەتیدا دەخاتەبەرچاو و دەلّیّ :

ئافرەت نیوەی کۆمەڵە بـــە شێکی زۆر گرنـــگە
پیاو لـــە جیهان بەبێ ژن هەمیشە ژینی تەنـــگە.

هەردووك پێکەوەجوانن ڕەشماڵی سەر خێزانن
بۆخۆشکردنی ژیانیان هەردووك وەك یەك بەتەنگن
ژن ڕووناکی ناومـــاڵە ڕێکخەری مـــاڵ و حاڵـــە
بە خێوکەری منداڵە بـــۆ پیاو وەکو پاڵ سەنگە

ل ٤٠

هەروەها ژن لە پێگەیانـدنی نەوەکانـدا دەورێکی گرنگی هەیەلە ژیـان ، جۆبـار هەنـدێ دایکی دەبینی کە زۆرمەردانە بوون و بە هەمان شێوەی خۆیـان منداڵەکانیشیان بـە کـوڕو کچـەوە وا پـەروەردە کردووە، ڕێك وپێکی وئاقڵی ئەم جۆرە دایکانە بووە بە هەوێنی ئەم هۆنـراوەیە :

دڵسۆزی نیشتیمانە پاڵپشتی پشتمانە
خەمخۆری گشتمانە بۆخێزان وەك شاهەنگە

دایکی ڕۆڵەی دلێرە شیردەری بێچووە شێرە
لە دوارۆژا ئەو مێرە قارەمانێکی جەنگە

دایکی زاناو دانایە کە دوارۆژ دەبنە سایە
بۆ گەل پشت وپەنایە ناودارو هەم بەسەنگە

ژن پێویستی سەرشانی لەگەل مێرد شانبەشانی
منداڵ وا پەروەردەکەن کە دوور لە ناوو نەنگ

ل ٤١

ح-هۆنراوەی گۆرانی:

هۆنـراوەی گـۆرانی بـە گـوێرەی ڕای ڕەخنـەوانان کـۆنترین جـۆری هۆنـراوەیـە، ئەمـە یەکـەمین جۆری شـیعرە کـە مـرۆڤ لەگەڵیـدا ژیـابێ و ئاشـنای بـوبێ لـە کاتێکـدا کـە تووشـی هـەر هەڵچوونێك و گەرمی و ساردییەك بووبێ کاری لە ناوەوەی دەروونی کردووە و زمانیش بـە وشـە و گـوزارە گوزارشـتی لێ کردووە.

جۆبار بەشێکی زۆری هۆنراوەکانی بۆ بابەتی گۆرانی تەرخان کردووە، (ئەم جۆرە لە شیعری ویژدانی گەلێ لق و پۆپ و مەبەستی لێ دەبێتەوە کە لە مەوبەر باسمان لێ کردن و هەرچی بەر مەبەستەکانی شیعر دەکەون هەمووی لە شیعری ویژدانییەوە سەر هەڵدەدات)[٢٦] , بەلای ئێمەوە شاعیری سەرکەوتوو لەوەدا خۆی دەنوێنێ کە تا چەند شیعرەکانی دەکرێن بە گۆرانی و لەناو خەڵکا بڵاو دەبێتەوە, جۆبار لەو بوارەشدا گرەوی پێشەنگی بردۆتەوە کە نزیکەی (٢٥ – ٣٠) پارچە شیعری بە گۆرانی گوتراونەتەوە و کەوتونەتە سەر زار و زمانان. هۆنراوەی (بە فیدات بم) کە لە ساڵی (١٩٥٣)دا نووسراوەو گۆرانی بێژە کۆنەکان داوایان لێکردووە و لە خۆشی و ئاهەنگ وسەیرانەکان دا گوتویانەتەوە:

بە فیدات بم قەد عەرعەر دڵ ئاشوفتەی تۆیە
فریام کەوەو ناچارم چارەی من هەر ئیمڕۆیە

ئاوازی ناڵەی دڵە بۆ موشتاقی دیدارت
بولبول دەخاتە ناڵین بەم دادو بەم ڕۆ ڕۆیە

تاکەی من خەم بچێژم یانە هەر خوێن بڕێژم
یا بریندارو زامدار بم بەم تیغی جووت ئەبرۆیە

بەس بە دووچاوی بازت شەیدایی ڕووی خۆتم کە
خۆمن ئەرکی ئەشقی تۆم هەمیشە لە ئەستۆیە

ل ٨٢

جۆبار (جگە لە هەوای ئەو دڵدارییەی کە لە هەڵبەستنی ئەو هۆنراوانەدا هەستی پێ ئەکرێت ، هەروەها سۆز و جۆش و خرۆشی شیعرەکان کاری کردۆتە سەر شێوە و مۆسیقای هەڵبەستەکانی و ئەو ,مۆسیقا و ئاوازانەی کەلەو شیعرانەدا هەیە بۆ زۆربەی گۆرانییە کوردییەکان دەشێت و بۆتە قاڵبێك بۆیان)[٢٧] ، شاعیر هۆنراوەیەکی هەیە بە ناوی (چنارۆك) کاتێ هونەرمەندی دەنگخۆش (باکوری) دەچێتە لای و ئاوازیکی دەداتێ و پێی دەڵێ کە هۆنراوەیەکم لەسەر چنارۆك بۆ بنووسە لەسەر قاڵبی ئەم ئاوازە، جۆباریش ئەم هۆنراوەیەی بۆ ئامادە دەکات:

چنارۆك چنارۆك   چنارۆکـــی کۆیـــەی خۆش
سەیرانگاکەی چنارۆك   غەم لێی دەبێ فەرامۆش

لەم دیوی هەیبەت سوڵتان بەبای شەماڵی کوێستان
دێنە سەما درەختەکان دەبزوێنێ هەست و هۆش
سولی پاشاو خالە باس لە ساردی لێی ناکرێ باس
دەیتەزێنێ کەللەی کاس لە هاوین کە دەیکەی نۆش

رەزی هەنجیرو مێوی میوەی دەخـــورێ بـــە لێوی
گەر باش بیکا بـــە خێوی رەزەوانی بـــە پەرۆش

ل ٢٠

لە سەردەمی گەنجی جۆباردا گۆرانی بێژی دەنگخۆش لە کۆیە هەبوون هی وەکو(فقی ئەحمد و حمدئەمین عەباس و مەلا ئەسعد)، جۆبار هەڵساوە هۆنراوەی (بۆم بڵێ تۆزە تۆزە) ی نووسیوە بەو پەڕی ناسکییەوە ڕازاندویەتییەوە تا لەگەل دەنگیان بگونجێ و دانیشتنەکان و ئاهەنگەکانیان بە جۆش و خرۆشتر بکات:

بۆم بڵێ تـــۆزە تـــۆزە بەم دەنگە پڕ لە سۆزە
بەزمت خۆراکی ژیانەو شادی دڵـــــی ئالۆزە

لەگەڵ وەم مۆسیقایە کـــە شیانی سەمـــــایە
لێدەن لە دەف و عودو کەمانجە و تەپل و نایە

بۆم هەستە لەم ئاوازە لەگەل ئارەزووم سازە
کاسەی سەرم پێ تاسکە مەستم کە بێ ئەندازە

ل ٢٦

ط- هۆنراوەی منداڵان:

جیهانی منداڵان جیهانێکی پڕ سەیرو سەمەرەیە، جیهانێکە نەسەرەتای هەیە نەکۆتایی ، جیهانێکە چەندە مەزنە ئەوەندەش چکۆڵەیە، ئەفسوناوی و پڕ لەخەون و خەیاڵاتە ، وڵاتە پێشەکەوتوەکانی دنیا زیاد لە پێویست ئاوڕیان لەم جیهانە جەنجاڵە داوەتەوە بە شێوەیەکی زانستی و مەوزوعیانە لەگەڵ ئەم نەوەیە مامەڵە دەکەن و هەموو دەرگاو پەنجەرەکانیان بەڕوویاندا کردوونەتەوە، بە شێوەیەکی پەروەردەیی لەگەڵیاندا هەڵسوکەوتو ڕەفتار دەکەن، پێویست و ئارەزووەکانیان بە سانایی جێ بەجێ دەکەن، بەو پەڕی دڵسۆزی ولە خۆبوردییەوە ، رۆشنبیرانی کوردیش لە ئاوارەییدا قۆڵیان لێ هەڵماڵیوەو لەم بوارەدابە دەیان نامیلکەو کتێبی منداڵانیان وەرگێڕاوە, لە دوای ڕاپەڕین لە کوردستانی باشووردا چەندین گۆڤارو نامیلکە بە چاپ گەیەندراوە کە

مایەی خۆشحاڵییە ، بەلاَم هێشتا وەکو پێویست نییە ، چونکە جۆری مامەڵەکردنیان چ لە قوتابخانـەو چ لـە ماڵـەوە پێویسـتی بـە گـۆڕان و پەرەپێدانـە ، جۆبـاریش لـە میانـەی شـیعری منداڵانـدا چـەند شیعرێکی بـە زمـانی سادە وساکارو کێش و سـەروای خۆمـاڵی بـۆ منـداڵانی کـورد نووسـیوە لـە شـێوەی سەربوردەی گیانلەبەرانەوە:

مشکەک لەکون دەهاتە دەر
پشیلەی وەستابوو بەرامبەر
لــــە ترسانا گەڕایــــەوە
خۆی لـــە ناوکوندا نایەوە
پشیلە بانــگی لـــە مشکەدا
گوتـــی وەرە تووبـــی خودا
تاگرەوێــکت لەگەل بکـەم
گەر دۆڕاندم مەرج بێ بیدەم

ل ٥٦

هەروەها لە دەمە تەقێیەکی نێوان(ڕێوی و کەڵەشێر) دا دەڵێ:-

لە گوندێکا کە چۆڵ کرابــــوو
سەگ و کـــەڵەشێرێک مابـوو
سەگ لەحەوشەو ئەو لەسەر دار
بانگی دەدا بــــە چوار کەنار
ڕێویەکـــــی برسی لەو ناوە
گوێی بەم دەنگە زرنـــگاوە
گوتی خوا دای بابـۆی بڕۆم
بەڵکو جەمێکی خۆش دەخۆم
بە پارێز هات بــــەلایەوە
تا گەیشتە بـــن پایــەوە

ل ٥٥

جۆبـار لەبـەر ئـەوەی خـۆی زۆری حـەز لـە خوێنـدن و خوێنـدەواری بـووە, بـەلاَم دەرفـەتی بـۆ نەڕەخساوە کە بخوێنێ ، ئەم حـەزەی هـەر لـەدڵی ماوەتـەوە بۆیـە لـەڕێی هۆنراوەیـەک منـداڵان هوشـیار دەکاتـەوە کـە بخـوێنن تـاوەکو بگـەن بـە ئامـانجی خۆیـان و دوارۆژیـانی پـێ ڕوونـاک بکەنـەوە ، هەمیشـە مناڵەکانی هانداوە کە بخوێنن و بەردەوام پشتی گرتوون ، بۆیە لەم هۆنراوەیەدا دەڵێ :

وەرن ئـــــەی منالینە

پەپوولـــــەی بیٚ بالینە

بەس لە کوٚلاٚن یاری کەن

خوٚ لە خویٚندن لاری کەن

با بچین بوٚ قوتابخانـــە

بـــوٚ وەرگرتـنی وانـــە

ئیٚمە نـــەوەی دواروٚژین

بوٚ خزمەتی گەل هاتووین

ل ٥٧

ی – لاواندنەوەی سەر گوٚڕەکان:

مەبەست لەمـە (دەربڕینیٚکـە دەربـارەی مردنـی کەسـیٚك، یـان لیٚکدانـەوەی ژیـان و مردنـی ئـەو کەسەیە کە کەس و کاری مـردوو لەسـەر گوٚڕەکـەی بـە شـیٚوەیەکی ئـەدەبی جـوان لـە قـالبی شـیعر یـان چـەند ڕسـتەیەکی ڕیٚـك دەری دەبـڕن، وەك ئـەوەی هـەموو کەسـیٚك دەمـریٚ و مـردن بـرا گـەورەی هەمووانەو هەموو دەچینەوە بارەگای خودا، ئەگەر مردووەکە شەهید بوبیٚ یان بـە کارەساتیٚك کوٚچـی دوایی کردبیٚ ئەوا کەس و کاری جوانـترین شـیعر لەسـەر گوٚڕەکـەی دەنووسـن جا ئـەم شـیعرانەش بـە خەتی جوٚراوجوٚری فارسی و سولس ونەسخن)(٢٨) . جوٚبـاریش لیٚرەداچـەند نموونەیـەکی لـە هـوٚنراوەی سەر گوٚڕەکان هەیە، کە بە ڕاداندراوی بوٚ مردووانی ناسیاوی نووسیوە، واتـە کـەس و کـاری مردووەکـان داوایان لە جوٚبار کردووە کە بوٚیان بنووسیٚت، لە نموونەیەکدا بـە نـاوی (شـیوەنی وریـای خـوارزام) کـە دەکاتە کوری خوشکی جوٚبار و لە شەری نیٚوان عیٚراق و ئیٚران دا شەهید کراوە ، هەیبەتی دایکـی داوای لە جوٚبار کردووە کە بوٚ سەر گوٚڕەکەی چەند دیٚڕە هوٚنراوەیەکی بوٚ بنووسیٚت:

لـــە شین و ماتەمینـــی کوٚستی وریـــا

هەموو ئەو چاوی دیبووی بوٚی دەگریا

لە دلٚ دەیگوت کە قەت ئەم نەوجەوانەم

نەدیبایـــــە هەزار بریـــا بـــــە بریا

گولٚیٚك بـــــوو لە بەهاری تەمەنـــــیدا

بـــــە دەستیٚکـــــی ستەمکارانـــە وەریا

ل ٢٥

وە هەروەها لە لاواندنـەوەی حـەماغای کوٚیـە چـەند دیٚڕیٚکـی نووسـیوە کـە بـاس لـە چاکەو پیـاوەتی ئـەم پیاوە دەکات و دەلیٚت:-

بوٚ دین و دونیا حەماغای کوٚیە   لە چاکەو مەردی و بەخشندە کوٚیە

لەگەڵ هەژاران بەزەیی داربوو	لەگەڵ بەدکاران دژ و نەیار بـــوو
سایەی سەر شارو دەوروبەری بوو	لـــە بێ دادیدائەو دادوەری بـــوو
ساڵی گرانـــی ورۆژی تەنگانـــە	ماڵی خۆی کردبووبە فەقیرخانـــە
ئەوبرسییەی کەڕووی لە ماڵی دەکرد	ئەو بەدەستی خۆی نانی بۆدەبرد

ل ٨٠

(نەسرین)یش هەوێنێکی تری هۆنراوەی جۆبار بووە کە لەدوای مەرگیـەوە کـاتێ بەسـەر منـداڵ بوونەوە چووە، دایکی نەسرین داوای لە جۆبار کردووە کە پارچە هۆنراوەیەکی بۆ مـەرگی کچەکەی بهۆنێتەوە تاوەکو لەسەر گۆڕەکەی بینووسێتەوە، بۆ ئەویش دەڵێ :-

نەسرین گوڵێك بوو لە یەکەم بەری
خونچەی تەمەنی سیس بوو هەڵوەری
لـــە توولەی نـــەمامدا شکایەوە
ئەو تازە شۆخەی وەك بووکـــی پەری
کچێکـــی هەیە بـــە ناوی ڕێـــزان
بـــێ دایك مایەوە بـــۆ کوێرەوەری

ل ٧٩

ك- هۆنراوەی فەلسەفی:

بیری فەلسەفیش جۆرێکە لە نـاوەرۆکی شیعری کـوردی ، کـە جێگای خـۆی لـە نـاو هەنـدێ لـە هۆنراوەکـانی شـاعیراندا کردۆتــەوە ، تیایــدا بایــەخی زۆر بەلایــەنی هــۆش ودەروون کۆمەڵایــەتی و رۆشنبیری دەدرێت، مەسەلەی مردن و ژیان لای جۆبار وەك لای زۆربەی بیرمەندان و هزرناسان جێگای تێڕامان و پرسیار کردن بووە و هەوڵی داوە بە پێی توانا ئەم لوغزە شیبکاتەوە، ئەمەش بـە ڕوونـی لـە هۆنراوەی(زەمانە) دا دەردەکەوێت کاتێك دەڵێ:

زەمانەو چەرخی گەردوون چۆن دەسووڕێ سەیری کەن ئێوە
کە چەند دەورو دوکان تێکچوو بزر بوو چەند هەزار شێوە
هەزار سوڵتانی خاوەن عیزەت و جاهو جەلال ڕۆیی
کە خاکی قەلبی ئەمرۆ گەردەلوولی ڕوی کەژو کێوە
مەنازە قەت بە ماڵ و گەنجی دونیا ئەی مرۆڤ چونکە
کە مردی لەم هەموو چشتە دوو سێ گەز جاوەکەت پێوە
بە دونیای بێ وەفا بایی مەبە بەم ژینە کەم عومرە
بڵێی هەروا دەژیم و هەر دەمێنم وا لەپاڵ جێوە

ل ١٤

ئه نجام:

١. جۆبار شاعیرێکی خۆماڵی و خۆڕسکه، زمان و شێوازی شیعری ڕەوان و پەتی و پاراوه، وشەو پێکهاتەی نامۆ و بیانی کەمتر لەهۆنراوەکانیدا بەدی دەکرێت.
٢. چەشەو سروشتی شاعیرانەی جۆبار لەئەدەبی میللییەوە تزیکە، بەتایبەت پارچە لیریکەکانی کە بە ئاواز و گۆرانی گوتراونەتەوە بەگیانی ئەدەبی خەڵك و فۆلکلۆری کوردییەوە پاراو کراون.
٣. لەهونەرەکانی روخساری شیعری لای لەهەردوو کێشی عەرووزی باوی ناو شیعری کوردی، (هەزەج و رەمەل) و قالبە کێشەکانیان کردۆتەوە، لەگەڵ ئەوەی بەشی زۆری هۆنراوەکانی لەسەر کێشی شیعری خۆماڵین.
٤. لەهونەرەکانی سەرواشدا شاعیرێکی هونەرمەند و بەتوانایە، سیستەمی سەرواى شیعرەکانی فرەجۆرو رەنگاوڕەنگن.
٥. لەڕووی مەبەستی شیعرییەوە، هۆنراوەکانی لەدەوری دڵداری و وەسفی سروشت وجوانی و شیعری ئایینی و بابەتەکانی شیعری کۆمەڵایەتی دەخولێنەوە.

پەراوێزەکان:

١. کێش ومۆسیقای هەڵەبەستی کوردی، عبدالرزاق بیمار: ٦٧.
٢. کێشی شیعری کلاسیکی کوردی، عەزیز گەردی: ١٣٩.
٣. ئەدەبیاتی کوردی، م. نوری: ٤.
٤. کێش لەشیعری کوردیدا، ئەحمەد هەردی: ١٠.
٥. کێش لەشیعری کوردیدا: ١.
٦. شێوازی شیعری گۆران: ٦٢.
٧. بنیاتی هەڵبەست لەهۆنراوەی کوردیدا، د. دڵشاد عەلی: ١٢٩.
٨. کێش لە هەڵبەستی کوردیدا، گۆران: ٨.
٩. کێش لەشیعری کوردیدا: ١٠.
١٠. کێش وقافیە لەشیعری کوردیدا: معروف خەزنەدار: ٤٧.
١١. کێش لەهەڵبەستی کوردیدا: ١٠.
١٢. بنیاتی هەڵبەست لەهۆنراوەی کوردیدا: ١٤٠.
١٣. کێش لەشیعری کوردیدا: ١٢.
١٤. شێوازی شیعری گۆران: ٨٦.
١٥. نقد الشعر، قدامە بن جعفر: ١٥.
١٦. سەروا، عەزیز گەردی:٢٦.
١٧. کاروانی شیعری نوێی کوردی، کاکەی فەللاح:٣٦.
١٨. کۆنی وتازەیی لەهەڵبەستا، گۆران:٧.
١٩. کێش و قافیە لەشیعری کوردیدا: ٦٣.
٢٠. سەرچاوەی پێشوو: ٦٣.
٢١. سەروا: ٢٠٤.
٢٢. سەرچاوەی پێشوو: ٢١١.
٢٣. سەرچاوەی پێشوو: ٢٠٨.
٢٤. سەرچاوەی پێشوو: ٢١٢.
٢٥. مێژووی ئەدەبی کوردی، د. مارف خەزنەدار: ٥٤٠.
٢٦. ئەدەبی کوردی و هونەرەکانی ئەدەب، د. شکریە رەسول: ٨٨.
٢٧. پیرەمێردی نەمر، محمد رەسول هاوار: ١٥٥.
٢٨. رەمزو نووسینی سەر گۆڕەکان، عباس سلیمان سمایل: ١٥٣.

الفنون الشعرية من حيث الشكل والمضمون في نتاج جلال **جوّبار**

جلال جوّبار شاعير غنائى من الجبل الثالث لشعراء مدينة كؤية، ولد سنة ١٩٢٩، اتقن القراءة والكتابة منذ الصغر، وتعلم اللغات الفارسية والعربية وقرض الشعر وهو شاب يافع دون أن يلم حلقة دراسية في جامع او يدخل مدرسة. برع في مجال الشعر الغنائي،شعره ذات طابع جمالي واقعي، بعيدا عن الغزل والقصيدة التقليدية، واقرب الى الادب الشعبي.

هذه الدراسة تتناول الفنونن الشعرية من حيث الشكل والمضمون معززا بالنماذج والامثلة من نتاج الشاعر التي لم يجمع حتى الان ولم يطبع في ديوان. الدراسة تتكون من قسمين رئيسيين، كل قسم تتكون من فروع ومباحث على الشكل الاتي :

الفصل الاول / الفنون الشكلية في نيتاج جلال **جوّبار**

أ – اللغة الشعرية.

ب – الوزن :

١- الوزن العروضي ٢ – الوزن القومي

ج – القافية :

١- القافية الموحدة ٢- قافية المثنوي ٣- قافية الرباعي

الفصل الثاني / المضامين الشعرية في نتاج جلال **جوّبار**

أ- الشعر الوجداني ب- شعر الوصف ج- الشعر الديني

د- شعر المناسبات ه- الشعر السياسي و- شعر الهجو

ر- شعر المدح ح- الشعر الغنائي ط- شعر الاطفال

ي- شعر المراتي ك- الشعر الفلسفي

- نتائج البحث
- الهوامش
- ملخص البحث باللغة العربية
- ملخص البحث باللغة الانكليزية
- المصادر

Abstract

The Art of Form and Content in Jalal Jubar's Verse

Jalal Jubar (1929-) belongs to the third generation of Koya's poets.As a child, he taught himself reading, and writing without going to school. He learned as a youth, Arabic and Persian. He developed a talent for poetry very early in life. He is a lyricist, singing in his poetry of nature and beauty. Aesthetically, he belongs to the realism school, akin to folklore. His poetry has not as yet been collected to be published in a book. This paper deals with the form and content of his poetry.

The paper falls into two main parts and several sections. The first part explores the art of form in his poetry and presents a detailed discussion about his linguistic style, the metric feet he uses, whether Arabic or national, and the rhyme schemes he follows, whether end-rhymes, couplets, or quatrains. The second part deals with the content of his verse. The types of poetry he deals with include love, descriptive, religious, occasional, political, satirical, panegyric, elegiac, and philosophical poetry. He has also songs and poems for children. The paper ends with some endnotes, conclusions and a list of references.

سەرچاوەکان :

أ. **کتێبی کوردی**

١. **ئەدەبی کوردی وهونەرەکانی ئەدەب، د.شوکریە رەسول، چاپخانەی التعلیم العالی، اربیل،** ١٩٩٠.

٢. **بنیاتی هەڵبەست لەهۆنراوەی کوردیدا، د.دڵشاد عەلی، چاپخانەی رەنج، سلێمانی،** ١٩٩٨.

٣. **پیرەمێردی نەمر، محمد رسول هاوار، چاپخانەی العانی، بەغدا،** ١٩٧٠.

٤. **سەروا، عەزیز گەردی، دەزگای ئاراس بۆچاپ و بلاوکردنەوە، هەولێر،** ١٩٩٩.

٥. **کاروانی شیعری نوێی کوردی، کاکەی فەللاح، بەغدا،** ١٩٧٨.

٦. **کێش وقافیە لەشیعری کوردیدا، معروف خەزنەدار، چاپخانەی الوفاو، بەغدا،** ١٩٦٢.

٧. **کێش و مۆسیقای هەڵبەستی کوردی، عبد الرزاق بیمار، دەزگای رۆشنبیری و بلاوکردنەوەی کوردی، بەغدا،** ١٩٩٢.

٨. **مێژووی ئەدەبی کوردی، د. مارف خەزنەدار، ب٥، دەزگای چاپ وبلاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر،** ٢٠٠٥.

ب. **کتێبی عەرەبی :**

٩. نقد الشعر، أبي فرج قدامة بن جعفر، تحقیق: کمال مصطفی، مکتبة المتنبي، بغداد، ١٩٦٣.

ج. **نامەی زانکۆیی :**

١٠. **شێوازی شیعری گۆران، پەخشان عەلی ئەحمەد، نامەی ماستەر، کۆلیجی زمان، زانکۆی کۆیە،** ٢٠٠٧.

د. **گۆڤارو رۆژنامە :**

١١. **ئەدەبیاتی کوردی، م. نوری، رۆژنامەی ژیان، ژ/**٢٨، ١٩٢٦/٨/١٢.

١٢. **رەمزو نووسینی سەرگۆڕەکان، عباس سلیمان سمایل، گۆڤاری رامان، ژ/**١٤٠، ٢٠٠٨.

١٣. **کۆنی وتازەیی لەهەڵبەستا، گۆران، گۆڤاری هیوا، ژ/**٣١، ١٩٦١.

١٤. **کێش لەشیعری کوردیدا، ئەحمەد هەردی، گۆڤاری برایەتی، ژ/** ١٠، ١٩٧٣.

١٥. **کێش لەهەڵبەستی کوردیدا، گۆران، رۆژنامەی ژین، ژ/** ٢٤، ١٩٧١/٥/٢٧.

د. **دەستنووس :**

١٦. **شنەی هەیبەسوڵتان، ژیان و بەرهەمی شاعیری کۆیی جەلال جۆبار.**

View publication stats